

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

Факультет фінансів

Кафедра фінансів імені Віктора Федосова

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА	ФІНАНСИ
Галузь знань	07 «Управління та адміністрування»
Спеціальність	072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»

Форма навчання: очна (денна)

очна (денна), заочна, дистанційна

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему «Державно-приватне партнерство в Україні в умовах
воєнного стану: перспективні сфери економіки»

здобувача РОХМАНА Андрія Павловича

(підпис)

Науковий керівник: к.е.н., доцент, РУДИК Наталія Василівна

(підпис)

**Робота допущена до захисту перед екзаменаційною комісією
з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)**

Завідувач кафедри фінансів імені Віктора Федосова:
д.е.н., професор, БУРЯЧЕНКО Андрій Євгенович

(підпис)

Київ 2024

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	3
ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА	7
1.1. Теоретико-методична характеристика побудови державно-приватного партнерства	7
1.2. Нормативно-правове регламентування державно-приватного партнерства в Україні	14
1.3. Критичний огляд наукових публікацій з проблематики державно-приватного партнерства	21
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА В УКРАЇНІ У КОНТЕКСТІ РІЗНИХ СФЕР ЕКОНОМІКИ	28
2.1. Індикатори ефективності державно-приватного партнерства	28
2.2. Оцінка кредитної підтримки суб'єктів господарювання різних сфер економіки	35
2.3. Аналіз макроекономічних та макрофінансових впливів на ефективність реалізації державної підтримки	47
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА В УКРАЇНІ	53
3.1. Проблеми та шляхи вдосконалення державно-приватного партнерства в Україні	53
3.2. Закордонний досвід та новітні практики державно-приватного партнерства в світі	61
ВИСНОВКИ	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	72

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ДПП – Державно–приватне партнерство

ЗУ – Закон України

КМУ – Кабінет Міністрів України

СГ – Сільське господарство

Укрдержфонд – Український державний фонд підтримки фермерських господарств

ФГ – Фермерське господарство

ВСТУП

Актуальність теми. Наразі Україна перебуває в умовах війни. Усе суспільство має згуртуватись та протистояти викликам, які загрожують існуванню нашої країни. Державно-приватне партнерство та інші взаємовигідні відносини держави та приватного сектору є інструментом, що забезпечує якісну співпрацю між цими двома сторонами з метою спільного блага. Підтримуючи приватний сектор уряд створює нові робочі місця, забезпечує додаткові надходження до державного бюджету у вигляді податків та допомагає стабілізувати економіку в цілому. Зараз варто допомагати малим та середнім підприємцям пережити кризові часи.

Механізм державно–приватного партнерства, на ряду з іншими механізмами співпраці держави та приватного сектору, може бути використаний для об'єднання ресурсів, досвіду та компетенцій державного і приватного секторів з метою реалізації суспільно-важливих проєктів чи підтримки певних секторів економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковою основою роботи є праці авторів, які займались вивченням проблем та досвіду реалізації проєктів державно–приватного партнерства як в Україні так і закордоном. Зокрема таких авторів: Алексеєва К. А., Жибер Т. В., Котіна Г.М., Мельник А. Ф., Підгаєць С. В., Рудик Н. В., Степура М. М., та іноземні автори: Rahel M., Voorwinden A. та інші.

Мета дослідження: теоретичне обґрунтування та аналіз державно-приватного партнерства в умовах воєнного стану та обґрунтування перспективних сфер його застосування в економічній та фінансовій системах країни.

Для досягнення поставленої мети в ході дослідження необхідно вирішити низку завдань:

- розкрити сутність побудови державно-приватного партнерства;
- провести аналіз нормативно-правового регламентування державно-приватного партнерства в Україні;

- вивчити наукові публікації з проблематики державно-приватного партнерства;
- виявити та дати характеристику індикаторам ефективності державно-приватного партнерства;
- проаналізувати кредитну підтримку суб'єктів господарювання різних сфер економіки;
- провести аналіз макроекономічних та макрофінансових впливів на ефективність реалізації державної підтримки;
- виявити проблеми та шляхи вдосконалення державно-приватного партнерства в Україні;
- вивчити закордонний досвід та новітні практики державно-приватного партнерства в світі.

Об'єкт дослідження – державно-приватне партнерство в Україні.

Предмет дослідження – фінансові відносини, які виникають у процесі реалізації державно-приватного партнерства в Україні.

Методи дослідження. Методичною основою виконання дослідження були використані такі методи: статистичного аналізу, спостереження, узагальнення й порівняння інформації.

Теоретична, методична та практична значущість отриманих результатів. Результати дослідження автора дозволять збільшити базу знань з даної теми. Аналіз стану державно-приватне партнерство може використовуватись з метою майбутнього аналізу та покращень взаємодії між публічним та приватним сектором.

Інформаційна база дослідження. Інформаційною основою виконаного дослідження є наукові роботи українських вчених, законодавчі та нормативні документи Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Міністерства Фінансів України, Міністерства аграрної політики та продовольства України, а також звіти й внутрішня інформація отримана від Українського державного фонду підтримки фермерських господарств.

Апробація матеріалів кваліфікаційної магістерської роботи. Ключові результати проведеного дослідження представлені на Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні питання економіки та фінансів: глобальні виклики та тренди» 07.11.2024 в м. Києві та м. Бремені, за результатами участі опубліковані тези доповіді за темою: “Партнерство держави та суб’єктів господарювання в Україні в умовах воєнного стану”.

Структура роботи. Кваліфікаційна магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАВОВІ ЗАСАДИ

ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА

1.1. Теоретико-методична характеристика побудови державно-приватного партнерства

Державно–приватне партнерство (надалі - ДПП) передбачає співпрацю між державною установою та компанією приватного сектору, яка може бути використана для фінансування, будівництва та експлуатації проєктів, таких як мережі громадського транспорту, парки та інших важливих проєктів для суспільства.

В іноземній літературі для терміну державно–приватне партнерство (public–private partnership) використовуються такі скорочення, як PPP, ЗР, або РЗ.

Мета ДПП полягає в об'єднанні ресурсів, досвіду та компетенцій державного і приватного секторів для реалізації суспільно важливих проєктів.

ДПП буває різних форм і розмірів, залежно від рівня залученості приватної сторони та толерантності до ризику. Як правило, умови ДПП окреслюються в договорі для конкретизації зобов'язань кожного партнера і розподілу ризиків.

Є різні моделі співпраці держави та приватного сектору в рамках проєктів ДПП, наприклад:

- Будівництво-Експлуатація-Передача - BOT (Build-Operate-Transfer) - Приватна компанія будує об'єкт, експлуатує його певний час для отримання доходів, після чого передає державі.
- BOO (Build-Own-Operate) - Приватна компанія будує, володіє і експлуатує об'єкт без необхідності його передачі державі.

- Будівництво-Володіння-Експлуатація-Передача - BOOT (Build-Own-Operate-Transfer) - Комбінація моделей BOO і BOT. Приватна компанія будує, володіє, експлуатує об'єкт, а потім передає його державі після завершення контракту.
- Будівництво-Оренда-Передача - BLT (Build-Lease-Transfer) - Приватна компанія будує об'єкт і здає його в оренду державі. Після закінчення оренди об'єкт передається державі.
- Будівництво-Володіння-Оренда-Передача - BOLT (Build-Own-Lease-Transfer) - Приватна компанія будує і володіє об'єктом, здає його в оренду державі, а після закінчення оренди передає державі.
- Проектування-Будівництво-Фінансування-Експлуатація - DBFO (Design-Build-Finance-Operate) - Приватна компанія проектує, фінансує, будує та експлуатує об'єкт. Держава або споживачі платять за послуги протягом певного періоду.
- Оренда-Розвиток-Експлуатація - LDO (Lease-Develop-Operate) - Приватна компанія орендує наявний об'єкт, здійснює його розвиток і експлуатацію, не переходячи у власність.
- Проектування-Будівництво-Управління-Фінансування - DCMF (Design-Construct-Manage-Finance) - Приватна компанія відповідає за проектування, будівництво, управління та фінансування об'єкта, отримуючи дохід за його використання.
- Експлуатація-Обслуговування-Передача - OMT (Operate-Maintain-Transfer) - Приватна компанія отримує існуючий об'єкт для експлуатації та технічного обслуговування з подальшою передачею державі.

Моделі різняться залежно від рівня контролю, ризику та відповідальності, що беруть на себе держава та приватні компанії. Вибір відповідної моделі залежить від нормативно-правової бази в тій чи іншій країні, специфіки проекту, економічних умов та умов на які згодна кожна зі сторін, що бере участь у реалізації того чи іншого проекту ДПП.

Також можуть існувати й інші моделі співпраці держави та приватних компаній зумовлені специфічними законами чи договорами в країні.

ДПП може використовуватись в різних сферах економіки, де є потреба в значних інвестиціях з метою реалізації суспільно важливих проєктів. Основні сфери, де ДПП активно застосовується:

- транспортна інфраструктура;
- енергетика та комунальні послуги;
- водопостачання та водовідведення;
- соціальна інфраструктура;
- житлова інфраструктура та міське планування;
- телекомунікація та цифрові технології;
- оборонна сфера;
- туризм та рекреація;

Також, до ДПП можна віднести й інші форми відносин держави та приватного сектору. Наприклад, застосування пільгових податкових ставок [1] для суб'єктів господарювання малого та середнього бізнесу [2, 3], надання кредитів, грантів та інших видів підтримки суб'єктів господарювання бізнесу можемо назвати ДПП.

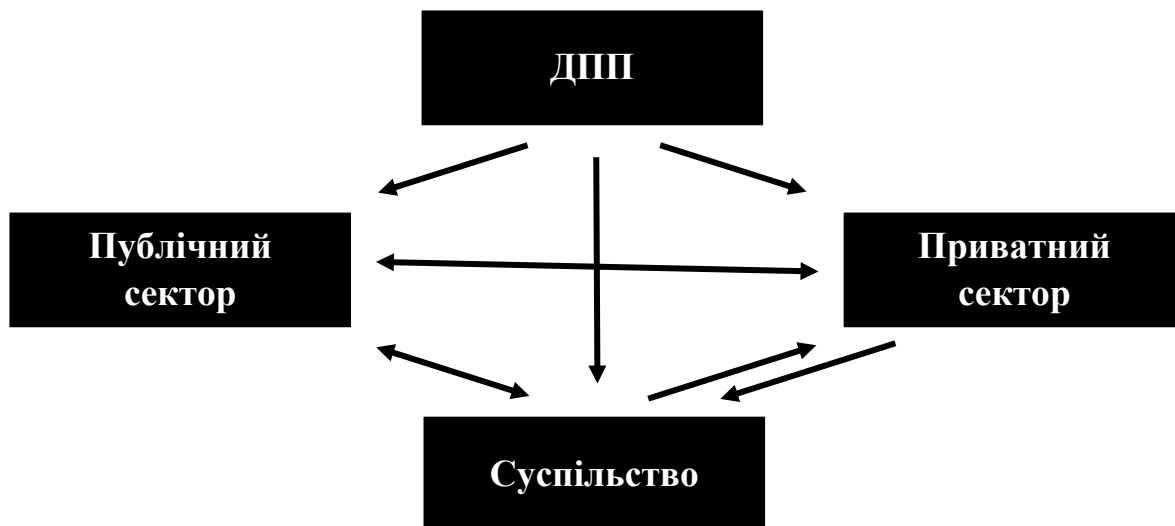

Рисунок — 1.1 Відносини ДПП між зацікавленими сторонами

Джерело: розроблено науковцем [4]

Теорія ДПП включає три основні зацікавлені сторони: «приватне, державне та суспільство». Приклад простої теоретичної структури показаний на рис.1.1.

Дану схему пропонують автори, що вивчають ДПП у африканській країні Гана.

Бачимо, що усі три учасники ДПП мають тісний взаємозв'язок один з одним. Лише таким чином можна досягти якісної реалізації проєкту ДПП.

Також є інша теоретична схема запропонована науковцями з США:

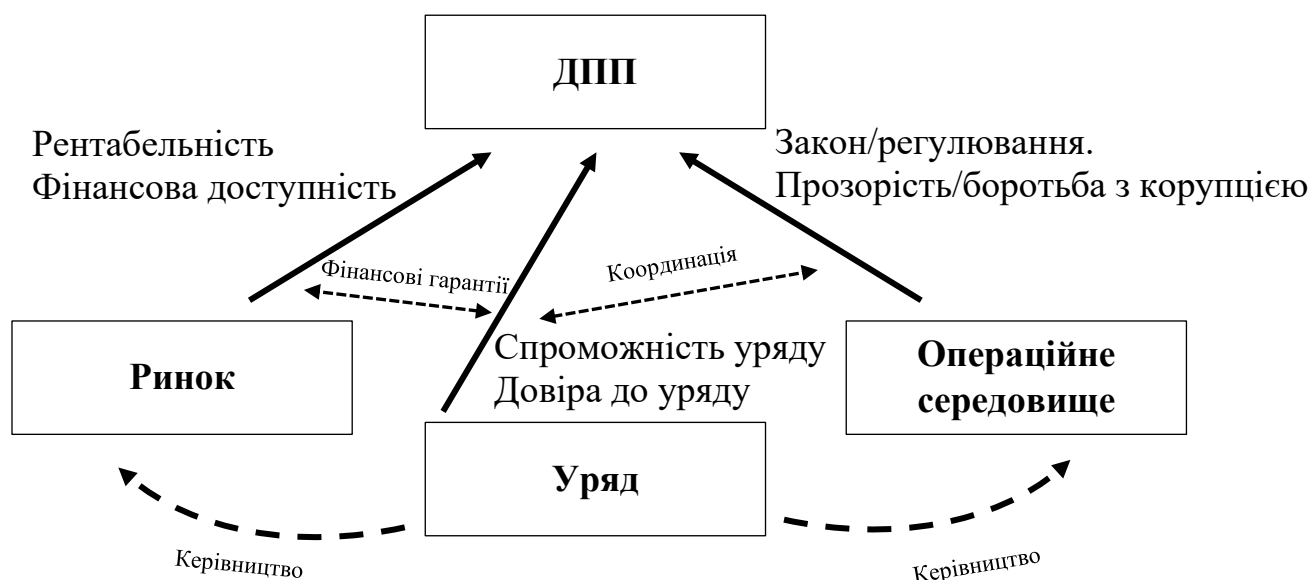

Рисунок — 1.2 Відносини ДПП між зацікавленими сторонами

Джерело: розроблено науковцем [5]

На рис. 1.2 зображена структура розроблена Yang et al для вивчення відносин ДПП у перехідних економіках. Доповнюючи обрані ключові фактори концептуальними рамками, отриманими в результаті попередніх досліджень, автор і його колеги виводять три основні компоненти для успішного ДПП, які складаються з ринку, операційного середовища і уряду. Ця структура демонструє взаємозв'язок між трьома компонентами та те, як вони взаємодіють для взаємної роботи, підтримки та підсилення один одного. По-перше, працюючий ринок має важливе значення для включення приватних організацій, які бажають брати участь та інвестувати у виробництво товару чи послуги. Оскільки уряди багатьох країн, що розвиваються, мають обмежені бюджети та ресурси, ДПП заохочують приватні інвестиції для підвищення фінансової доступності на місцевому рівні.

По-друге, ключовими факторами, які формують операційне середовище, є прозорість і надійна правова система. Добре структурована нормативно-правова

база заохочує приватні фірми брати участь в ініціативах ДПП, а також збільшує вигоди для уряду за рахунок підвищення операційної ефективності. Нормативно-правові акти мають бути чіткими та прозорими, щоб усі зацікавлені сторони могли зміцнити довіру, зменшити конфлікти та зміцнити партнерства.

Нарешті, управлінські здібності уряду, довіра та навички ефективних переговорів мають вирішальне значення для надання державних послуг. Більша організаційна спроможність держави та підтримка з боку надійних та досвідчених приватних гравців можуть забезпечити успішну державно-приватну співпрацю. Таким чином, відносини між ринком і урядом пов'язані за допомогою фінансових гарантій, а уряд і операційне середовище пов'язані за допомогою координації. Загалом ці три стовпи, що складаються з ринку, операційного середовища та спроможності уряду, пов'язані між собою через лідерство.

Переваги механізму ДПП [6]:

- підвищення ефективності управління об'єктами державної та комунальної власності;
- покращення якості публічних послуг для населення та бізнесу;
- створення умов для використання новітніх технологій та запровадження інновацій;
- зниження навантаження на державний бюджет та оптимізація бюджетних видатків на надання публічних послуг та утримання бюджетних установ.

Недоліками ДПП вважаємо ризик, який при реалізації проєктів ДПП. З точки зору суспільства, контроль та прозорість дій держави здійснювати простіше, ніж дії приватних компаній. Тому можливі й ризик корупції.

Також проблемою може стати й надання переваг одним приватним компаніям над іншими. Це можливий ризик порушення антимонопольного законодавства України.

Департамент інвестицій, інновацій та інтелектуальної власності повідомляє про стан реалізації проєктів ДПП в Україні:

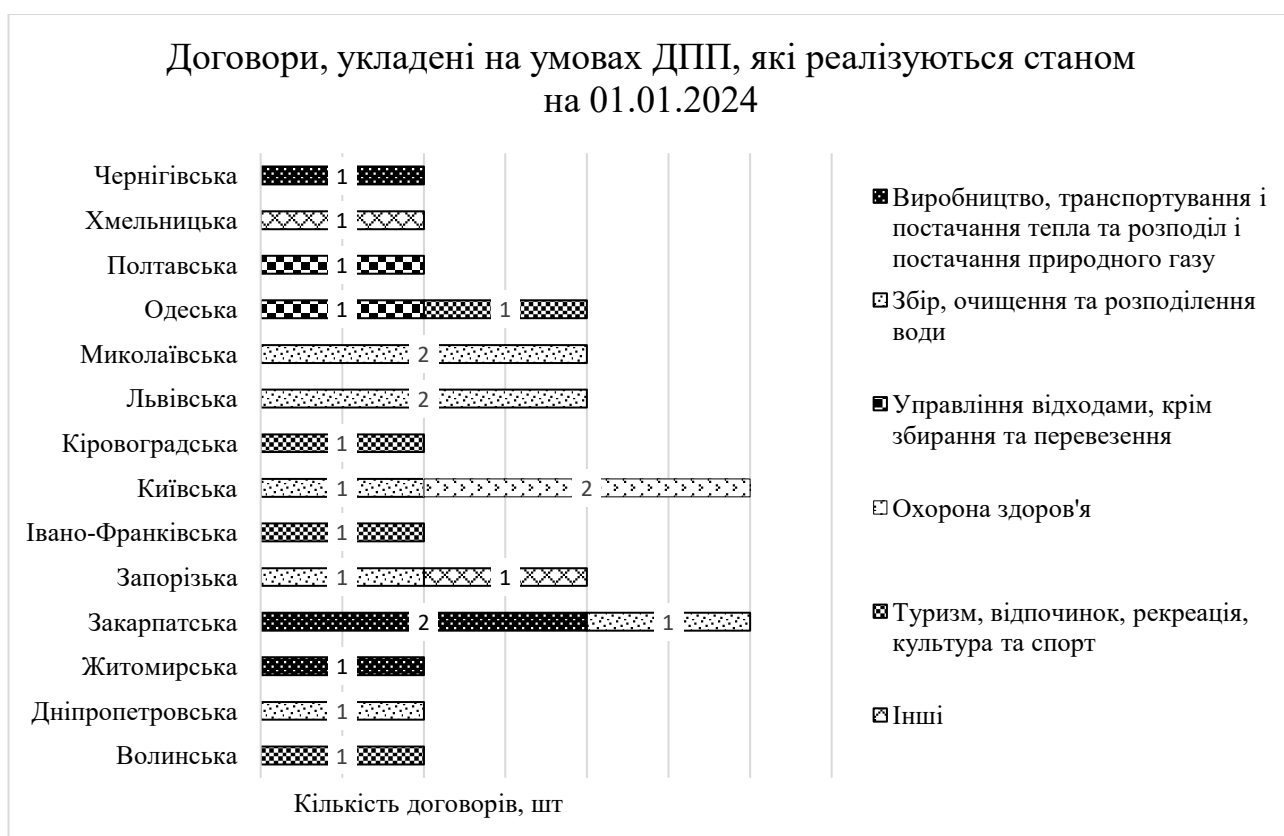

Рисунок — 1.3 Договори, укладені на умовах ДПП, які реалізуються станом на 01.01.2024

Джерело: дані Міністерства економіки України, Департаменту інвестицій [7]

За даними Міністерства економіки України станом на 01.01.2024 на умовах ДПП укладено 198 договорів, реалізується з них 22 договори, 166 договорів не реалізується (115 - не виконується, 51 - розірвані / закінчився термін дії), 10 призупинені у зв'язку зі збройною агресією російської федерації. [7]

З наведеної вище інформації з рис. 1.3, що в Україні проєкти на умовах ДПП не популярні, та застосовуються не часто. Є регіони в яких проєкти на умовах ДПП не реалізуються взагалі.

Кредиторами проєктів ДПП можуть бути різні фінансові установи та міжнародна фінансова організація, які надають фінансування для реалізації таких проєктів. Основними кредиторами ДПП можна назвати:

- Міжнародні фінансові організації - такі установи, як Світовий банк, Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР), Міжнародний валютний

фонд (МВФ), Європейський інвестиційний банк (ЄІБ). Ці організації часто виступають кредиторами великих інфраструктурних проєктів.

- Комерційні банки - приватні банки можуть надавати фінансування компаніям, що беруть участь у проєктах ДПП. Зазвичай це стосується великих національних або міжнародних банків, що мають досвід фінансування довгострокових інфраструктурних та соціальних проєктів.

- Інвестиційні фонди та пенсійні фонди - ці фонди можуть виступати інвесторами та кредиторами в проєктах ДПП, особливо у великих довгострокових проєктах, таких як дороги, аеропорти або електростанції. Пенсійні фонди зацікавлені в стабільних довгострокових інвестиціях із прогнозованим прибутком.

- Національні та регіональні фонди розвитку - уряд може створювати спеціальні/цільові фонди, що фінансують розвиток інфраструктури регіонів через проєкти ДПП. Такі фонди надають кредити або субсидії для забезпечення реалізації ключових проєктів.

Таким чином, кредиторами проєктів ДПП можуть виступати як міжнародні та національні фінансові організації, так і приватні інвестиційні фонди та банки, які надають фінансування для великих інфраструктурних і соціально важливих проєктів.

Також у ході роботи над розділом помітили проблему: різні автори та науковці закладають різний зміст у термін ДПП.

Є два сенси, а саме:

1. ДПП – це співпраця держави та приватного сектору в рамках дії ЗУ «Про державно-приватне партнерство» або аналогічного законодавства в іншій країні;

2. ДПП – це усі заходи, де відбуваються взаємовигідні відносини між публічним та приватним сектором.

Отже, друге визначення є ширшим за змістом та включає у себе перше.

У ході роботи ми будемо керуватись саме другим визначенням, з метою охопити якнайбільше з можливих проєктів співпраці.

Отже, розуміємо, що ДПП доволі складний інструмент розвитку економіки, проте, який часто використовується оскільки дозволяє залучати ресурси приватних підприємств для реалізації стратегічних чи інших значущих проєктів. Загалом, ДПП спрямоване на досягнення спільних суспільних і економічних цілей шляхом ефективної взаємодії державного та приватного секторів. Завдяки ДПП держава може протистояти масштабним викликам в сферах інфраструктури, енергетики, охорони здоров'я, освіти та інших, не перевантажуючи державний бюджет і оптимізуючи процес реалізації проєктів.

Використовуючи різні моделі ДПП держава, у партнерстві з приватними підприємствами, може дійти консенсусу та укласти договір, який вигідний для обох сторін. Кредиторами проєктів ДПП можуть бути міжнародні фінансові організації, комерційні банки, інвестиційні та пенсійні фонди. Слід наголосити, що великі проєкти сприяють залученню інвестицій, створенню нових робочих місць, як під час будівництва так і після завершення проєкту. Це сприяє економічному розвитку будь-якої країни, посилює її становище на світовій арені, що в свою чергу приваблює вже нових інвесторів створювати нові проєкти в країні [8, 53].

На жаль, в Україні існує низка проблем що перешкоджають легкому партнерству держави та приватних підприємств, наприклад, корупція, недовіра до влади, та в решті решт, війна. Вирішення цих та інших названих проблем є основним для створення сприятливого інвестиційного клімату в Україні. ДПП є перспективним інструментом для модернізації економіки та залучення приватних інвестицій у ключові сектори.

1.2. Нормативно-правове регламентування державно-приватного партнерства в Україні

Нормативно-правове регламентування ДПП є важливим та необхідним аспектом, оскільки це дозволяє створити основу для раціонального та ефективного

використання як державних, так і приватних ресурсів. Названі нижче акти регламентують співпрацю держави та приватних підприємств на засадах прозорості й добросовісності, забезпечують захист прав та визначають обов'язки кожної сторони у спільній співпраці.

Таблиця 1.1 — Характеристика нормативно-правових актів

Нормативно-правовий акт	Характеристика
Конституція України від 28.06.1996 [9]	Конституція закріплює право кожного на підприємницьку діяльність як чинник економічного розвитку держави, гарантує захист прав та свобод підприємців й забезпечує можливість отримання державної фінансової підтримки.
ЗУ «Про Державний бюджет України на 2024 рік» від 09.11.2023 3460-IX [10]	Цей ЗУ визначає видатки й надання кредитив з Державного бюджету на 2024 рік.
Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI [11]	Цей Кодекс регулює фінансові відносини між державою та приватними підприємствами (в тому числі й у сфері довгострокових зобов'язань у рамках державно-приватного партнерства).
Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI [12]	Цей Кодекс регулює відносини, що виникають у сфері справляння податків і зборів.
Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV [13]	Цей Кодекс регулює відносини між сторонами угод, які можуть створюватись в сфері ДПП
Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV [14]	Цей Кодекс встановлює правові основи господарської діяльності (господарювання), яка базується на різноманітності суб'єктів господарювання різних форм власності.
ЗУ «Про державно-приватне партнерство», від 01.07.2010 № 2404-VI [15]	Цей ЗУ визначає організаційно-правові засади взаємодії державних партнерів з приватними партнерами та основні принципи державно-приватного партнерства на договірній основі.
ЗУ «Про державну підтримку інвестиційних проєктів із значними інвестиціями в Україні», від 17.12.2020 № 1116-IX	Цей ЗУ визначає організаційні, правові та фінансові засади державної підтримки інвестиційних проєктів з метою створення сприятливих умов для залучення в Україну значних інвестицій (внутрішніх і зовнішніх).
ЗУ «Про концесію» від 03.10.2019 № 155-IX [16]	Цей Закон визначає правові, фінансові та організаційні засади реалізації проєктів, що здійснюються на умовах концесії, з метою модернізації інфраструктури та підвищення якості суспільно значущих послуг.
Наказ Міністерства економіки України від 14.12.2021 № 1067 «Про затвердження Методики аналізу ефективності здійснення державно-приватного партнерства». [17]	Ця Методика визначає загальні засади проведення аналізу ефективності здійснення ДПП.

Нормативно-правовий акт	Характеристика
Постанова КМУ «Про надання фінансової державної підтримки» від 24.01.2020 № 28 [18]	Порядок № 28 визначає умови, критерії та механізм надання фінансової державної підтримки суб'єктам підприємництва шляхом здешевлення вартості кредитів.
Постанова КМУ «Про надання фінансової державної підтримки» від 24.01.2020 № 29 [19]	Порядок № 29 визначає механізм використання коштів, передбачених у державному бюджеті Мінекономіки за програмою “Забезпечення функціонування Фонду розвитку підприємництва”.
Постанова КМУ «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання підтримки фермерським господарствам та іншим виробникам сільськогосподарської продукції» від 16 серпня 2022 р. № 918 [20]	Цей Порядок визначає механізм використання коштів, передбачених у державному бюджеті за програмою “Підтримка фермерських господарств та інших виробників сільськогосподарської продукції”.
Постанова КМУ «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання підтримки фермерським господарствам» від 25.08.2004 № 1102 зі змінами [21]	Цей Порядок визначає механізм використання коштів, передбачених у державному бюджеті за бюджетною програмою “Надання кредитів фермерським господарствам”.
Постанова КМУ «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання фінансової підтримки розвитку фермерських господарств» від 07.02.2018 № 106 [22]	Цей Порядок визначає механізм використання коштів, передбачених у державному бюджеті за програмою “Фінансова підтримка сільгосптоваровиробників”.

Джерело: розроблено автором на основі вказаних нормативно-правових актів

Згідно з Конституція України, статтею 42 «Кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом.» [9].

ЗУ «Про Державний бюджет України на відповідний рік» визначає видатки й надання кредитів, тобто у держбюджеті встановлюється обсяг видатків на ті чи інші проекти рамках ДПП.

Бюджетний кодекс України регламентує загальні положення та поняття ДДП, наприклад, розпорядник бюджетних коштів. Також цей кодекс регламентує й інші аспекти у сфері ДПП: наприклад: ст. 110 п. 1 «до повноважень Рахункової палати належить здійснення контролю за надходженням та використанням коштів

Державного бюджету України, у тому числі за виконанням довгострокових зобов'язань у рамках державно-приватного партнерства...»

Господарський кодекс України регламентує правові основи господарської діяльності якими повинні керуватись підприємства у своїй діяльності.

ЗУ «Про державно-приватне партнерство» власне основний документ, який регламентує відносини між державою та приватними підприємствами у разі партнерських відносин в рамках ДПП.

ЗУ «Про концесію» врегульовує відносини, що виникають у зв'язку з реалізацією проєктів, які здійснюються на умовах концесії.

Наказ Міністерства економіки України від 14.12.2021 року № 1067 «Про затвердження Методики аналізу ефективності здійснення державно-приватного партнерства» затверджує ряд документів, які складаються на різних етапах співпраці держави та приватних компаній у рамках реалізації проєктів ДПП, що дозволяють надалі оцінити ефективність проєкту.

Постанова КМУ «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання підтримки фермерським господарствам та іншим виробникам сільськогосподарської продукції» від 22.08.2022 року № 918 (зі змінами) регламентує порядок отримання підтримки ФГ, з застосуванням засобів Державного аграрного реєстру.

Постанова КМУ «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання підтримки фермерським господарствам» від 25.08.2004 року № 1102 (зі змінами) регламентує механізм використання коштів, передбачених у державному бюджеті за бюджетною програмою «Надання кредитів фермерським господарствам», які спрямовуються на фінансову підтримку фермерських господарств на поворотній основі через Український державний фонд підтримки фермерських господарств.

Постанова КМУ «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання фінансової підтримки розвитку фермерських господарств» від 07.02.2018 року № 106 (зі змінами) визначає механізм використання коштів, передбачених у державному бюджеті за програмою

«Фінансова підтримка сільгосптоваровиробників», які спрямовуються на фінансову підтримку розвитку фермерських господарств.

Перша половина нормативно-правових актів є загальнозживана та регламентує базові аспекти функціонування приватних підприємств, держави та взаємодії цих двох суб'єктів.

Друга ж частина є більш специфічною – регламентує конкретні відповідні бюджетні програми.

Міністерство економіки України розробило Дорожню карту, з метою згрупувати, спростити та візуалізувати інформацію для потенційних інвесторів щодо послідовності підготовки та реалізації проєктів ДПП [23].

Окрім Дорожньої карти, Департамент інвестицій при Міністерстві економіки України розробив наступні методичні рекомендації [24-29]:

- Вступ до посібника з питань державно-приватного партнерства;
- Посібник з питань державно-приватного партнерства «Розробка та оцінка концептуальної записки» (етап 1);
- Посібник з питань державно-приватного партнерства «Оцінка техніко-економічного обґрунтування» (етап 2);
- Посібник з питань державно-приватного партнерства «Підготовка до проведення конкурсу та здійснення закупівлі» (етап 3);
- Посібник з питань державно-приватного партнерства «Супровід та реалізація договорів державно-приватного партнерства» (етап 4);
- Рекомендації щодо проведення аналізу вигід та витрат в інвестиційних проєктах.

У вступі методичні матеріали детально знайомлять нас з правовою базою реалізації ДПП, інституційними рамками проєктів ДПП.

Етап 1 «Розробка та оцінка концептуальної записки» ґрунтується на нормативно-правових актах, що передбачені ЗУ «Про державно-приватне партнерство».

Етап 2 «Оцінка техніко-економічного обґрунтування ДПП» дає рекомендації для органів державної влади щодо оцінки доцільності і ефективності затвердженого концептуального документу щодо проєкту ДПП за допомогою проведення аналізу ефективності здійснення ДПП.

Етап 3 «Підготовка до проведення конкурсу та здійснення закупівлі» нам показані інструменти та процедури, за допомогою яких проводяться конкурси щодо проєктів ДПП та вибори приватних підприємств для реалізації проєктів ДПП.

Етап 4 «Супровід та реалізація договорів державно-приватного партнерства» має на меті пояснити державному партнеру та його уповноваженому підрозділу управління проєктами ДПП, яким чином відстежити рівень ефективності, який надає приватне підприємство, як на етапі реалізації проєкту, так і на кінцевому етапі.

Додаток «Рекомендації щодо проведення аналізу вигід та витрат в інвестиційних проєктах» - метою цього додатку є сприяння органам державної влади на етапі підготовки до аналізу соціально-економічної оцінки проєктів ДПП. Запропонований у цьому додатку підхід може забезпечити покращення та спрощення процесу прийняття рішень у виборі більш якісних та ефективних проєктів й поліпшення економічного стану країни.

Необхідно зауважити, що Посібник з питань державно-приватного партнерства для України було створено у 2021 році в рамках проєкту Світового банку, що мав назву «Посилення використання державно-приватного партнерства шляхом кращого управління державними капітальними інвестиціями в Україні», який фінансує Цільовий фонд Світового банку «Добре врядування та реформування інвестиційного клімату» (GGICR) за підтримки Уряду Великобританії.

Отже, можемо зробити висновок, що в Україні вже понад десять років існує нормативно-правова основа для реалізації проєктів ДПП. ЗУ «Про державно-приватне партнерство» було прийнято у 2010 році. Також існують й інші акти, що

регулюють сферу відносин між державою та приватними підприємствами у сфері співпраці.

Консультативну роботу провело й Міністерство економіки України створивши Дорожню карту та Посібник з питань державно-приватного партнерства. Зібравши усе необхідне й систематизувавши матеріал вони отримали методичні матеріали у доступній формі. Цей посібник може бути корисний для потенційних інвесторів, органів державної влади, які безпосередньо працюють у сфері ДПП та інших зацікавлених сторін.

Вважаємо, необхідно провести роботу та гармонізувати нормативно-правове забезпечення ДПП до норм ЄС [30]. Це дозволить знищити існуючий бар'єр для інвестицій з країн ЄС, підвищить рівень довіри в очах європейського суспільства до нашої країни та, можливо, підвищить рівень ефективності й прозорості використання коштів кредиторів, що матиме позитивний вплив для економіки України [54-55].

Вважаємо за необхідне звернути увагу на наступні документи:

- Розпорядження КМУ «Про залучення позики від Міжнародного банку реконструкції та розвитку для реалізації проєкту “Екстрений проєкт надання інклюзивної підтримки для відновлення сільського господарства України (ARISE)”» від 29.09.2023 № 873-р.

- Розпорядження КМУ «Про залучення гранту на бюджетну підтримку від Міжнародного банку реконструкції та розвитку і Міжнародної асоціації розвитку (що діють як адміністратор Мультидонорського трастового фонду допомоги, відновлення, реконструкції і реформування України) для реалізації проєкту “Екстрений проєкт надання інклюзивної підтримки для відновлення сільського господарства України (ARISE)”» від 29.09.2023 № 874-р.

У розпорядженні КМУ № 873-р йдеться про схвалення позики від Міжнародного банку реконструкції та розвитку для реалізації проєкту “Екстрений проєкт надання інклюзивної підтримки для відновлення сільського господарства України (ARISE)” у розмірі 230 млн. доларів США.

У розпорядженні КМУ № 874-р йдеться про схвалення гранту на бюджетну підтримку від Міжнародного банку реконструкції та розвитку і Міжнародної асоціації розвитку у розмірі 270 млн. доларів США для реалізації проєкту “Екстрений проєкт надання інклюзивної підтримки для відновлення сільського господарства України (ARISE)”.

Тобто загальна сума залучених коштів у 2023 році до фонду “Екстрений проєкт надання інклюзивної підтримки для відновлення сільського господарства України (ARISE)” становить 500 млн. доларів США, тобто 20 640 456 850,00 грн за курсом НБУ на момент написання роботи.

Саме через великі обсяги інвестицій у підтримку сільського господарства вважаємо за необхідне провести аналіз проєктів ДПП та інших взаємовигідних відносин держави та приватного сектору.

1.3. Критичний огляд наукових публікацій з проблематики державно-приватного партнерства

Вивченням проблеми займалися такі науковці, як Дідич О.Р., Наумко М.М., Сичова В. В., Самофалова Т. О., Рудик Н. В., Славкова А. А., Жибер Т.В., Солопенко Т.В., які визнають ДПП, як важливий інструмент для розвитку інфраструктури та модернізації економіки. У працях дослідників часто підкреслюється роль ДПП у зменшенні фінансового навантаження на державний бюджет, підвищенні ефективності управління ресурсами та залученні інноваційних рішень.

У монографії «Державно-приватне партнерство в системі інститутів національної економіки: механізми розвитку» автори Мельник А. та Підгаєць С. розглядають концепції ДПП як інструменту модернізації національної економіки, зокрема економіки України. Основна увага приділяється взаємодії державного і приватного секторів, мотиваційним факторам формування партнерства,

інституційним бар'єрам, що заважають розвитку ДПП, та методам, які можуть удосконалити цей механізм. Монографія надає пропозиції щодо вдосконалення механізмів ДПП для покращення функціонування економіки, зокрема в контексті проектного менеджменту, інвестицій та децентралізації.

У висновках монографії автори роблять наступні основні узагальнення [31]:

- ДПП є важливим інструментом інституціоналізації розвитку національної економіки України. Воно забезпечує системний підхід до розбудови економіки, сприяючи залученню приватних інвестицій і підвищенню якості публічних послуг;

- Успіх ДПП залежить від впровадження конкретних механізмів і інструментів, які будуть враховувати правові, фінансові, економічні та управлінські аспекти співпраці між державним і приватним секторами [52];

- Існують численні інституційні бар'єри, що ускладнюють розвиток ДПП в Україні. Для подолання цих бар'єрів пропонується вдосконалення законодавчої бази, розмежування повноважень між органами державної влади, координація їх діяльності, а також розвиток інституційної спроможності партнерів;

- Процеси децентралізації та формування об'єднаних територіальних громад створюють нові можливості для реалізації ДПП на локальному рівні, що сприятиме соціально-економічному розвитку регіонів України.

У науковій статті «Моделі державно-приватного партнерства в управлінні логістичною інфраструктурою територій» автор Мігай Н. розглядає проблематику ДПП як інструменту розвитку підприємництва. Основні проблеми, які висвітлюються, включають:

- Недостатній розвиток законодавчої бази;
- Недостатня фінансова підтримка;
- Недостатня комунікація між державою та бізнесом;
- Перешкоди для малого та середнього бізнесу;

У висновках автор наголошує на важливості ДПП як каталізатора розвитку підприємництва, зокрема через створення сприятливого інвестиційного клімату, підтримку інноваційного підприємництва та стимулювання співпраці між секторами. Вони пропонують методичний підхід до впровадження ДПП, який включає аналіз потреб, розробку стратегії, покращення комунікації, фінансову підтримку та моніторинг проєктів

Актуальні ідеї описані в статті «Державно-приватне партнерство як інструмент інфраструктурного відновлення українських міст» науковця Круглова В. Автор пише про ДПП як про перспективний інструмент для відновлення інфраструктури українських міст після війни, зокрема для залучення фінансових та людських ресурсів. Моделі ДПП сприяють швидшому та якіснішому виконанню інфраструктурних проєктів, а також дозволяють враховувати екологічні, інноваційні та безпекові вимоги сучасного міського середовища.

Також акцентує увагу на концепції "Розумного міста" (Smart City), пропонує сталий та безпечний розвиток міської інфраструктури, інтеграцію інновацій та екологічних стандартів [32].

Концепція "Розумного міста" (Smart City) враховує цифрові та екологічні стандарти, є важливою складовою сучасного інфраструктурного розвитку. Інтеграція цієї концепції через механізми ДПП допоможе покращити якість життя та стійкість міських територій.

Є й інші наукові статті в яких автори доторкаються до теми ДПП та описують проблеми пов'язані з успішною реалізацією проєктів, що використовують даний метод співпраці.

Таблиця 1.2 — Теоретична проблематика ДПП та фінансових відносини, які виникають у процесі реалізації ДПП в Україні

Проблема	Можливий шлях вирішення	Автори
Теоретична проблематика об'єкта дослідження		
Попередження появи негативних тенденцій у розвитку підприємства, захист його від кризових ситуацій та запобігання банкрутству	Формування системи державної підтримки аграрного бізнесу потрібно реалізовувати на принципах проблемно-орієнтованого підходу.	Алексеева К. А. [33]
Створення неконкурентної переваги	Чітке та послідовне виконання антимонопольного законодавства.	Нестор О. Ю. [34]

Джерело: розроблено автором на основі [33, 34]

Детальніше опишемо зазначені теоретичні проблеми (табл. 1.2):

- ФГ та інші виробники СГ продукції часто стикаються з ризиками, викликаними коливаннями ціни на ринку, нестабільністю кліматичних умов і зовнішніми факторами. Відсутність державної підтримки може призвести до зростання кризових ситуацій і зниження конкурентоспроможності таких підприємств. Формування системи державної підтримки має базуватись на проблемно-орієнтованому підході, з метою своєчасного реагування на загрози й виклики, протидіяти банкрутству.

- Змістом проблеми щодо створення неконкурентної переваги для одних приватних підприємств перед іншими шляхом надання переваг у співпраці держави та комерційного підприємства, яке і так контролює значну частину у відповідній галузі економіки, тобто держава не має надавати перевагу підприємствам-монополістам у своїй галузі.

Таблиця 1.3 — Законодавча проблематика ДПП та фінансових відносини, які виникають у процесі реалізації ДПП в Україні

Проблема	Можливий шлях вирішення	Автори
Законодавча проблематика об'єкта дослідження		
Застарілі стандарти у сфері СГ та харчової промисловості	Упорядкування/гармонізація вітчизняних та європейських регламентів якості та безпечності СГ та харчової продукції.	Петруненко Я.В. [35]
Відсутність довгострокового бюджетного планування	Перехід на середньострокове бюджетне планування (ССБП), а згодом і на довгострокове.	Макуха С. М. [36]
Потенційною несумісністю державної допомоги та вимог дотримання законодавства про захист економічної конкуренції	Раціональне та ефективне використання бюджетних ресурсів має забезпечуватися на основі конкурентних процедур, слідкувати за дотриманням яких покликаний Антимонопольний комітет України.	Уманців В. [37]

Джерело: розроблено автором на основі [35 - 37]

Дамо розширену характеристику кожної з зазначених законодавчих проблем (табл. 1.3):

- Існуючі стандарти якості й безпеки продукції часто не відповідають сучасним європейським вимогам. Це створює бар'єри для експорту української продукції на міжнародні ринки та знижує конкурентоспроможність вітчизняних виробників.
- Бюджетне планування в Україні переважно короткострокове, що ускладнює реалізацію масштабних та довготривалих проєктів у будь-якій сфері.
- Державна підтримка агробізнесу може створювати умови для нерівної конкуренції на ринку, якщо не дотримуватись законодавчих норм щодо захисту економічної конкуренції. Антимонопольний комітет має слідкувати за тим, щоб ДПП не порушували правила конкуренції.

Таблиця 1.4 — Практична проблематика ДПП та фінансових відносини, які виникають у процесі реалізації ДПП в Україні

Проблема	Можливий шлях вирішення	Автори
Практична проблематика об'єкта дослідження		
Низький рівень довіри громадян до держави	Удосконалення законодавства і застосування оцифрованого менеджменту може дати нове дихання ефективним стратегіям і локальним проєктам відновлення на основі угод ДПП.	Сичова В. В., Самофалова Т. О. [38]
Прозорість використання коштів донорі	Забезпечення чіткої організації та контролю, прозорості цілей і завдань партнерством.	Сичова В. В., Самофалова Т. О. [38] Мащенко М. А., Шапран Є. М., Петрухнов О. В. [39]
Відсутність уніфікованого підходу імплементування регіональних стратегій спричинює складність інтеграції ДПП	Проєкти ДПП з відновлення можуть бути інтегровані до регіональних стратегій відновлення і розвитку, сприяє формуванню точок синергії в економіці.	Мігай Н. Б. [40] Круглов В. В. [23]

Джерело: розроблено автором на основі [32, 38 - 40]

Далі охарактеризуємо кожен з практичних проблем (табл. 1.4) окремо:

- Недовіра до державних інституцій ускладнює впровадження будь-яких реформ або стратегій співпраці між державою і приватним сектором. Це особливо критично в умовах, коли місцеві проєкти потребують державної підтримки та співфінансування для відновлення регіонів. Удосконалення законодавства та впровадження цифрових інструментів менеджменту може сприяти відновленню довіри та створенню ефективних стратегій на базі ДПП. Також діджиталізація забезпечує оперативність, зручність та зрозумілість отриманої інформації [41, 51].
- Донорські кошти часто використовуються в межах ДПП, де важливо забезпечити їх ефективне і цільове використання. Відсутність прозорості може призвести до втрати довіри та зниження фінансування з боку донорів. Державні та приватні проєкти з відновлення інфраструктури можуть стати важливою

складовою регіональних стратегій розвитку. Це також сприятиме синергії в економіці та більш ефективному використанню ресурс

- Внаслідок руйнування житла через повномасштабне вторгнення російської федерації, в Україні з'явилися громадяни, які потребують допомоги держави [42]. Руйнувань зазнали не тільки домівки людей, а й уся інфраструктура країни загалом: лікарні, генерація енергії, дороги та мости, та ін. Співпраця держави та донорів на умовах ДПП може спростити та пришвидшити вирішення проблем та відбудови зруйнованих об'єктів.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА В УКРАЇНІ У КОНТЕКСТІ РІЗНИХ СФЕР ЕКОНОМІКИ

2.1. Індикатори ефективності державно-приватного партнерства

ДПП в Україні відіграє важливу роль, пов'язуючи державу та приватні підприємства з метою вирішення нагальних проблем, та можливого поступового відновлення країни. У цей непростий час важливо раціонально використовувати ресурси, оскільки вони є обмежені. Найдорожчий ресурс для нас, звісно ж, це час, але й гроші та людська праця також мають цінуватись.

Також важливою частиною ДПП є можливість залучення міжнародних інвестицій. Інвестори готові співпрацювати з Україною та підтримувати соціальні й економічно значущі проекти, навіть у складних реаліях сьогодення.

Але, як і у будь якій іншій справі, проекти ДПП, що реалізуються, мають бути чітко сплановані, якісно виконані та прозорі під час всього процесу їх реалізації.

Це питання важливе, оскільки при порушенні цих основних правил, можна мати наслідки, наприклад, недовіру серед населення та інвесторів, та загалом репутація держави може постраждати. Це, звісно ж, недопустимо.

Тому, в Україні існують закони та нормативно-правові акти які регламентують методи та способи аналізу проектів, здійснених на основі ДПП. Серед таких є Методика проведення аналізу ефективності здійснення державно-приватного партнерства, затверджена Наказом Міністерства економіки України від 14 грудня 2021 року № 1967. Ця Методика визначає основи проведення аналізу ефективності здійснення проектів ДПП, так званий «аналіз ефективності» [17].

Як ми вже писали у розділі 1, проведення оцінки проєктів ДПП відбувається ще на етапі конкурсного відбору. До повноважень конкурсної комісії належать [17]:

- встановлення термінів проведення конкурсу, в тому числі терміну проведення першочергового відбору;
- створення конкурсної документації та подання її на затвердження партнеру;
- реєстрація заявок;
- ознайомлення конкурсантів з обов'язковою документацією для підготовки та подання заявки та конкурсної пропозиції;
- подання конкурсантам роз'яснень щодо конкурсної документації;
- подання на затвердження державному партнеру рішення щодо допуску (недопуску) претендентів до участі в конкурсному відборі;
- повідомлення претендентів про допуску (недопуску) до участі в конкурсному відборі;
- реєстрація, розгляд та оцінка конкурсних пропозицій учасників;
- подання протоколу про результати конкурсу (про визначення переможця конкурсу, про відхилення всіх конкурсних пропозицій без визначення переможця чи про оголошення конкурсу таким, що не відбувся) на затвердження державному партнеру;
- повідомлення переможця та інших учасників про результати конкурсу;
- отримання в установленому порядку від органів державної влади, підприємств, установ і організацій документів та інших матеріалів, необхідних для виконання покладених на комісію завдань;
- інші завдання, пов'язані з організацією та проведенням конкурсу.

Також до обов'язку конкурсної комісії належить оцінка конкурсних пропозицій та визначення переможця конкурсу. Це здійснюється на основі наступних індикаторів:

- термін договору ДПП;
- показник IRR (внутрішня норма прибутку) проекту, що здійснюється на умовах ДПП;
- чиста поточна вартість (NPV) всіх грошових потоків проекту, що здійснюється на умовах ДПП;
- чиста поточна вартість (NPV) капітальних інвестицій, витрат на експлуатацію та матеріально-технічне обслуговування об'єкта ДПП;
- надійність запропонованого механізму фінансування;
- обсяги можливої державної підтримки (зокрема плати за експлуатаційну готовність) у разі її надання;
- чиста поточна вартість (NPV) плати за експлуатаційну готовність (за наявності);
- відповідність здійснення ДПП екологічним нормам і стандартам;
- інші критерії, які оцінюють фінансово-економічну або соціально-екологічну ефективність проекту, що здійснюється на умовах ДПП.

Зазвичай оцінка конкурсних пропозицій здійснюється на основі одного або кількох з вищеназваних критеріїв.

Згідно з цією методикою оцінка пропозицій, що беруть участь у конкурсі на проєкт ДПП здійснюється в два етапи. Перший етап полягає у розгляді технічної частини пропозицій, на цьому ж етапі здійснюється оцінка запропонованої технічної частини кожного з проєкту. Другий етап має на меті розгляд фінансово-економічної частини кожної з запропонованих конкурсних пропозицій та здійснюється їх оцінка.

Також у методиці чітко визначені терміни проведення кожного з етапу та порядок вирішення суперечливих ситуацій, які можуть виникнути у процесі оцінки проєктів на етапі конкурсного відбору, але цю частину документу ми не будемо розглядати, оскільки тема нашого дослідження має іншу мету.

Детальний механізм проведення аналізу ефективності здійснення ДПП прописаний у Порядку проведення аналізу ефективності здійснення державно-

приватного партнерства [43]. Механізм оцінки проєктів ДПП описаний у цьому порядку так само, проводиться у два етапи, а саме:

На першому етапі здійснюється підготовка концептуальної записки здійснення ДПП та проведення аналізу цієї записки. На другому етапі до запропонованого проєкту ДПП створюється підготовка техніко-економічного обґрунтування.

Отже, спершу проводиться аналіз концептуальної записки. В ній зазначена

- мета проєкту;
- проблеми які вирішує цей проєкт;
- аналіз попиту на майбутній предмет проєкту;
- відповідність мети проєкту пріоритетам державної політики та цілям

сталого розвитку;

- прогноз щодо необхідних витрат, які складаються з таких показників:
 - теоретична вартість проєкту;
 - інформація про наявність необхідної земельної ділянки;
 - оціночну вартість експлуатації об'єкта ДПП;
- результати попереднього аналізу ефективності реалізації проєкту, який

складається з таких показників:

- оцінка впливу на середовище;
- інформація про вигодоотримувачів;
- результати попередньої оцінки ризиків реалізації проєкту ДПП;
- терміни та етапи реалізації проєкту ДПП.

Концептуальна записка аналізується та після того приймається рішення про доцільність/недоцільність підготовки другого етапу згідно з цим порядком, а саме підготовка техніко-економічного обґрунтування. Інформація у на цьому етапі має більшу точність та конкретність. Ось деяка інформація, що детально обґрунтовується на другому етапі оцінки згідно з Порядком проведення аналізу ефективності здійснення ДПП:

- результати аналізу можливих альтернативних варіантів розв'язання зазначених проблем;

- економічні показники здійснення проєкту ДПП;
- фінансової моделі здійснення проєкту ДПП;
- соціальні наслідки здійснення проєкту ДПП;
- екологічні наслідки здійснення проєкту ДПП з урахуванням можливого негативного впливу на довкілля;

Також у цьому порядку задіяні всі зацікавлені сторони з боку держави, наприклад, такі як: Мінекономіки, Мінфін, Міндовкілля, Антимонопольний комітет, Фонд державного майна та інші органи, які так чи інакше можуть бути задіяні у процесі обговорення проєктів ДПП.

Після детального аналізу усіх вищезгаданих показників, у разі їх відповідності до поставлених задач, приймається рішення про початок співпраці з тим чи іншим конкурсантом.

Також розглянемо показники, якими ми будемо керуватися у процесі оцінки кожної з розглянутих програм. У табл. 2.1 наведені як абсолютні, так і відносні показники, якими ми будемо користуватися та які будемо вираховувати.

Таблиця 2.1 — Система показників для аналізу ДПП та фінансових відносини, які виникають у процесі реалізації ДПП в Україні

№	Назва показника	Формула	Одиниці виміру	Економічна інтерпретація
Абсолютні показники				
1	Всього виплачено допомоги	---	млн. грн	Об'єм виплачених коштів за бюджетними програмами, що аналізуються у роботі
2	Всього виділено з Державного бюджету	---	млн. грн	Об'єм виділених коштів за бюджетними програмами, що аналізуються у роботі
3	Кількість ФГ, що отримали допомогу	---	одиниць	Кількість ФГ що отримали кошти за бюджетними програмами, що аналізуються у роботі
4	Виробництво культур зернових і зернобобових у масі після доробки у фермерських господарствах	---	тис.ц	Загальний показник, для розуміння та порівняння
5	Експорт, зернові культури	---	тис.дол. США	Загальний показник, для розуміння та порівняння
6	Сума укладених кредитних договорів	---	млн. грн	Кількість коштів, що буде виплачена фермерам за конкретною програмою
7	Кількість укладених кредитних договорів	---	одиниць	Кількість фермерів, що підписали договір за конкретною програмою
8	Затверджено до виплати, млн. грн	---	млн. грн	Сума коштів, яку заявники, мають отримати за певною програмою
9	Відхилено заявок, млн. грн	---	млн. грн	Сума коштів, яка була зазначена у відхилених заявках
10	Затверджено заявок, шт	---	одиниць	Кількість заявників, що мають отримати кошти за певною програмою

Відносні показники				
11	Рівень використання бюджетних коштів	$\frac{п2}{п1} * 100$	відсоток	Показник ефективності використання коштів за бюджетними програмами, що аналізуються у роботі
12	Темп приросту підтримки фермерським господарствам	$\frac{\text{Виділено коштів}_n}{\text{Виділено коштів}_{n-1}} * 100$	відсоток	Показник що показує зміну у фінансуванні за бюджетними програмами, що аналізуються у роботі
13	Структура виплаченої фінансової підтримки	---	відсоток	Те на яку мету фермери витратять отриману поворотню допомогу.
14	Структура кредитного портфелю у розрізі видів економічної діяльності	---	відсоток	Те на яку мету отримувачі витратять кредитні кошти.
15	Затверджено у середньому на заявника млн. грн	$\frac{п6}{п7} * 100$	відсоток	Середня кількість коштів, яку отримали заявники
16	Відсото відхилених заявок, %	$\frac{\text{Загальна кількість заявок}}{п10} * 100$	відсоток	Відсоток заявників, яких з тих чи інших причин відхилили

Джерело: розроблено автором на основі [21]

Отже, можемо зробити висновок, що законодавство має доволі чіткі індикатори ефективності ДПП, які застосовуються у процесі прийняття рішень уповноваженою комісією щодо обрання того чи іншого проєкту в рамках ДПП. Налагоджена співпраця між органами, які напряду чи дотично мають відношення до таких проєктів. Також варто додати, що конкурсанти у разі своєї незгоди з рішенням уповноваженої комісії, мають право на оскарження рішення комісії у судовому порядку згідно з чинним законодавством України.

2.2. Оцінка кредитної підтримки суб'єктів господарювання різних сфер економіки

Теоретичне дослідження, проведене у 1 розділі роботи, рис. 1.3., численні вітчизняні, іноземні наукові праці та аналітичні матеріали доводять, що сьогодні перспективною, важливою та незамінною залишається аграрна сфера економіки. В контексті даного дослідження одним із інструментів ДПП є кредитна підтримка суб'єктів господарювання різних сфер економіки. Особливу увагу приділимо аграрному сектору, оскільки, як ми вже згадували, аграрний сектор економіки, на нашу думку, є вкрай важливим та таким, що забезпечує продовольчу безпеку країни.

Аналіз почнемо з державної програми «Доступні кредити 5-7-9%», яка є доволі популярною серед малих та середніх підприємств, що шукають позичковий капітал.

Державна програма функціонує відповідно до Постанови КМУ «Про надання фінансової державної підтримки» від 24.01.2020 № 28 [18], яку ми вже характеризували у Розділі 1.

Державна програма «Доступні кредити 5-7-9%» має на меті підтримку підприємця, шляхом надання кредиту суб'єкту підприємництва, зокрема мікропідприємництва, малого та середнього підприємництва, під відповідний відсоток кредиту. Різницю між кредитною ставкою банку та відсотком за державною програмою уряд компенсує банку-кредитору, щоб зробити позики доступними підприємців різних сфер економіки.

На меті цієї державної програми є підтримка та стимулювання підприємців інвестувати у власний бізнес, створювати нові робочі місця та сприяти економічному розвитку країни.

З рис. 2.1 бачимо, що в досліджуваному періоді з 2020 по 2024 роки сума та кількість укладених договорів за даною програмою стрімко зростала з 2020 до 2022

року включно. У 2023 та 2024 роках ці показники мають тенденцію на зниження, тобто за останній рік підприємства взяли кредитів менше ніж і у 2021 і у 2022 роках.

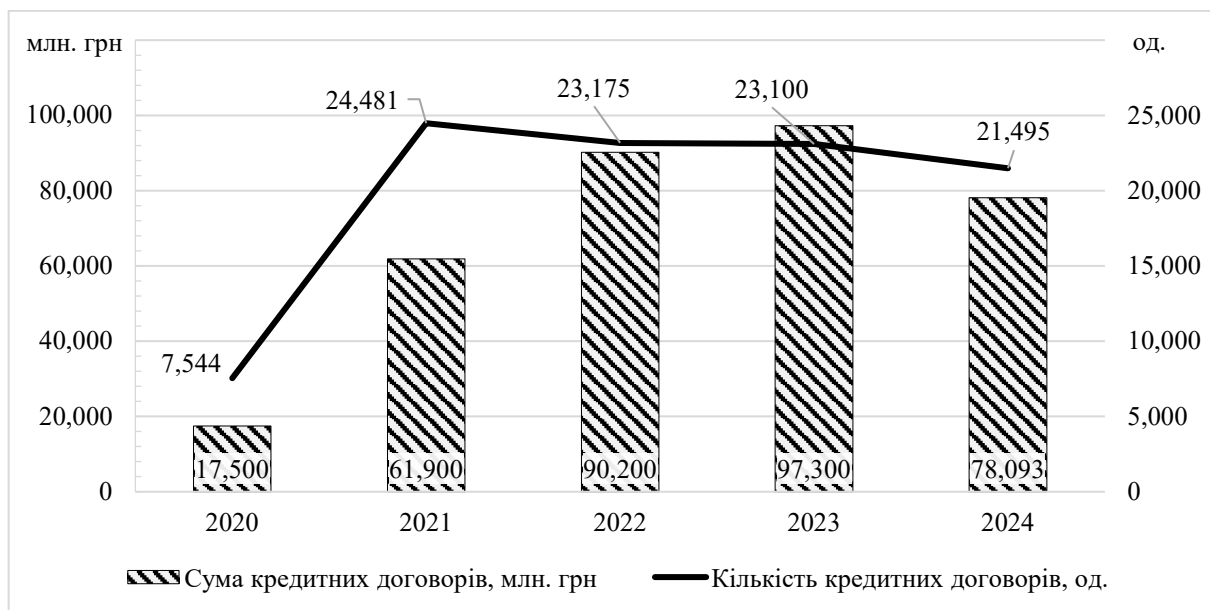

Рисунок 2.1 — Сума та кількість укладених кредитних договорів за державною програмою «Доступні кредити 5-7-9%» за 2020 — 2024 роки

Джерело: розроблено автором на основі [44]

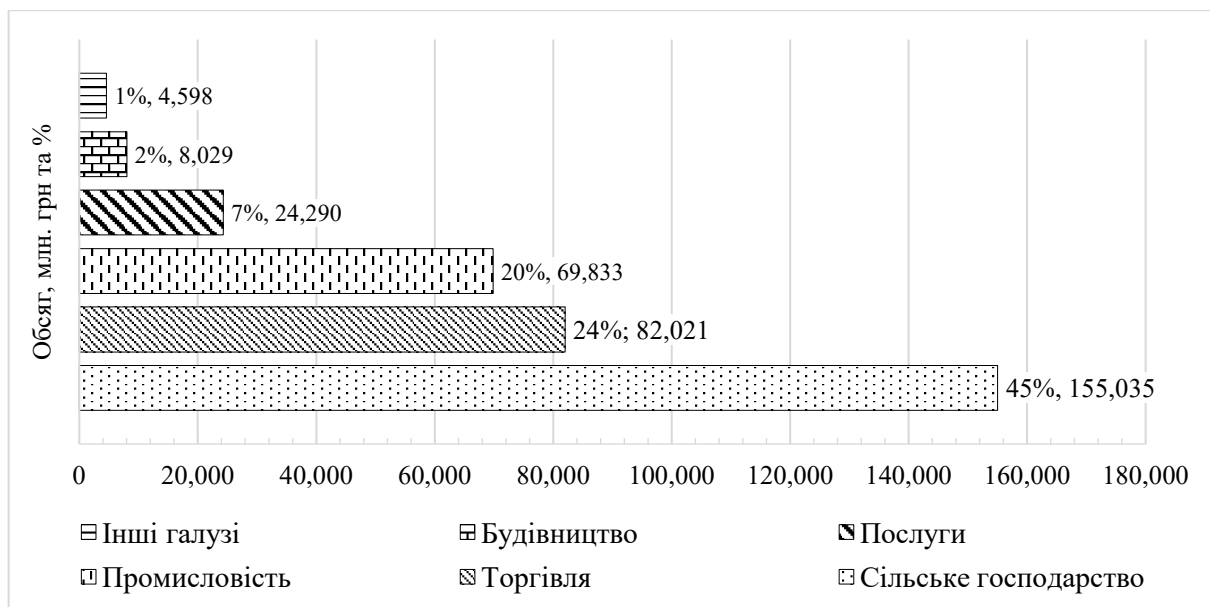

Рисунок 2.2 — Обсяг та структура кредитного портфелю у розрізі видів економічної діяльності за державною програмою «Доступні кредити 5-7-9%» за 2020 — 2024 роки

Джерело: розроблено автором на основі [44]

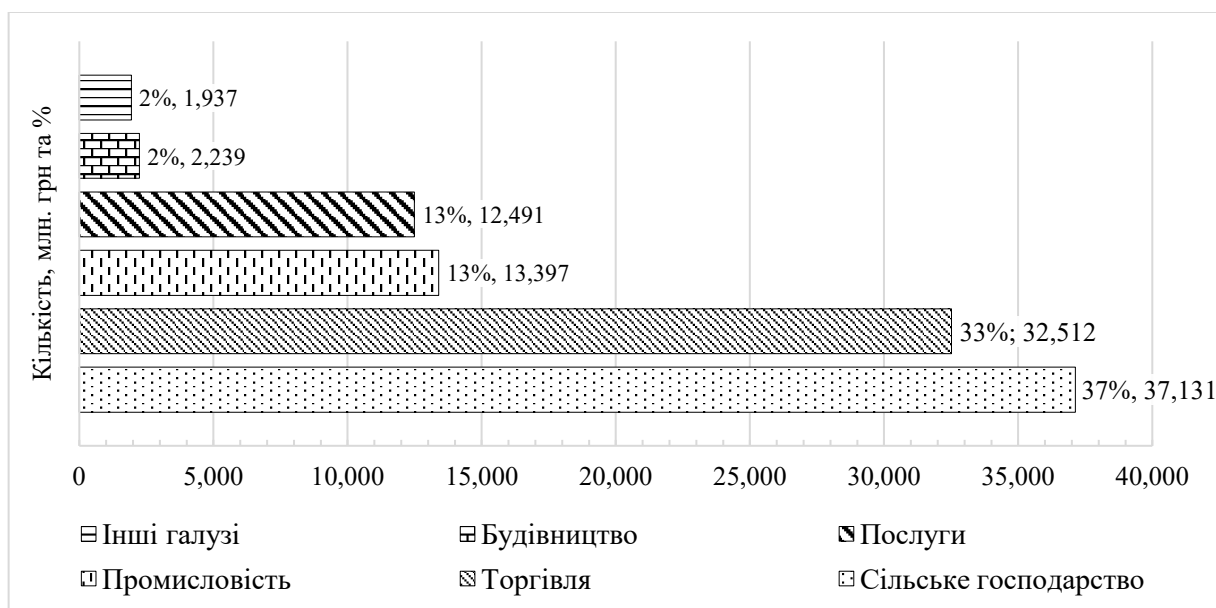

Рисунок 2.3 — Кількість та структура кредитного портфелю у розрізі видів економічної діяльності за державною програмою «Доступні кредити 5-7-9%» за 2020 — 2024 роки

Джерело: розроблено автором на основі [44]

З рис. 2.2 та рис. 2.3 розуміємо, що в досліджуваному періоді з 2020 по 2024 роки найбільш розповсюдженою метою у розрізі видів економічної діяльності для отримання доступного кредиту було СГ. 45% від обсягу та 37% від кількості виплачених кредитів у період з 2020 року до листопада 2024 року було саме СГ.

Це у котре підтверджує тезис, що аграрна галузь у нашій країні є важливою, оскільки, згідно з проаналізованими даними, саме у ній працює майже половина людей, які отримали кредит, скориставшись державною програмою «Доступні кредити 5-7-9%».

На другому місці за метою отримання кредиту є торгівля. 24% від обсягу та 33% від кількості виплачених кредитів отримано підприємцями з метою торгівлі. Можемо зауважити, що це майже у половину менший обсяг коштів у порівнянні з СГ. Хоча кількість виданих кредитів відрізняється, але не критично, 37,1 тисяч з метою СГ проти 33,5 тисяч з метою торгівлі. Звідси можна зробити висновок, що кредити отримані з метою провадження СГ майже у два рази більші за об'ємом коштів на один кредит, у порівнянні з торгівлею.

Прете, є і проблеми. За весь період роботи державної програми «Доступні кредити 5-7-9%» було виплачено 344 993,4 млн. грн, а поточна заборгованість складає 133 179,1 млн. грн, тобто 38,6% наразі це складає борг [44]. Через відсутність інформації, ми не можемо робити висновок про природу заборгованості та про темпи сплати цих кредитів. Основний висновок цієї частини є такий, що люди зацікавлені в отриманні кредитного капіталу з метою провадження СГ діяльності.

Ми вже визначили, що у сучасних умовах воєнного стану в Україні співпраця між державою та суб'єктами господарювання є важливим питанням, особливо у сфері СГ. Розглядаючи це питання ми маємо проаналізувати видатки з Державного бюджету України на програми, що мають за мету підтримку виробників СГ продукції. Також, варто порівняти його з тим, скільки коштів безпосередньо виплачено. Порівнявши ці показники ми отримаємо рівень використання бюджетних коштів. Також варто проаналізувати кількість ФГ, які отримують допомогу. Проаналізувавши цей показник, ми зможемо оцінити чи є ці програми популярні серед виробників СГ продукції.

Однією з найбільш фінансованих та успішних програм підтримки, що націлена на виробників СГ продукції є бюджетна програма «Надання кредитів фермерським господарствам», КПКВК 2801460.

Надання кредитів ФГ за цією програмою здійснюється через Укрдержфонд, який є державною бюджетною установою та виконує функції з реалізації державної політики щодо фінансової підтримки, становлення і розвитку фермерських господарств.

У минулій роботі ми проводили детальний аналіз як нормативно-правової бази та функціонування Укрдержфонду, так і законодавство, пов'язане з вищезгаданою програмою. Ось деякі аспекти функціонування бюджетної програми «Надання кредитів фермерським господарствам»:

Таблиця 2.2 — Характеристика бюджетної програми підтримки ФГ

КПКВК	Напрямок фінансової підтримки	Поворотність коштів	Строк повернення зобов'язання	Цільове використання	Розмір підтримки, гривень
2801460	ФГ для провадження виробничої діяльності та диверсифікації виробництва	так	Новостворені від 3 до 5 років ФГ до 5 років	так	до 1 млн.
	СФГ (ФОП) для придбання землі СГ призначення	так	До 10 років		

Джерело: розроблено автором на основі [21]

Ця бюджетна програма функціонує на основі постанови КМУ від 25 серпня 2004 року № 1102 (із змінами) [21].

Зараз нас цікавлять більш глобальні процеси, що відбуваються у сфері кредитної підтримки підприємництва в Україні.

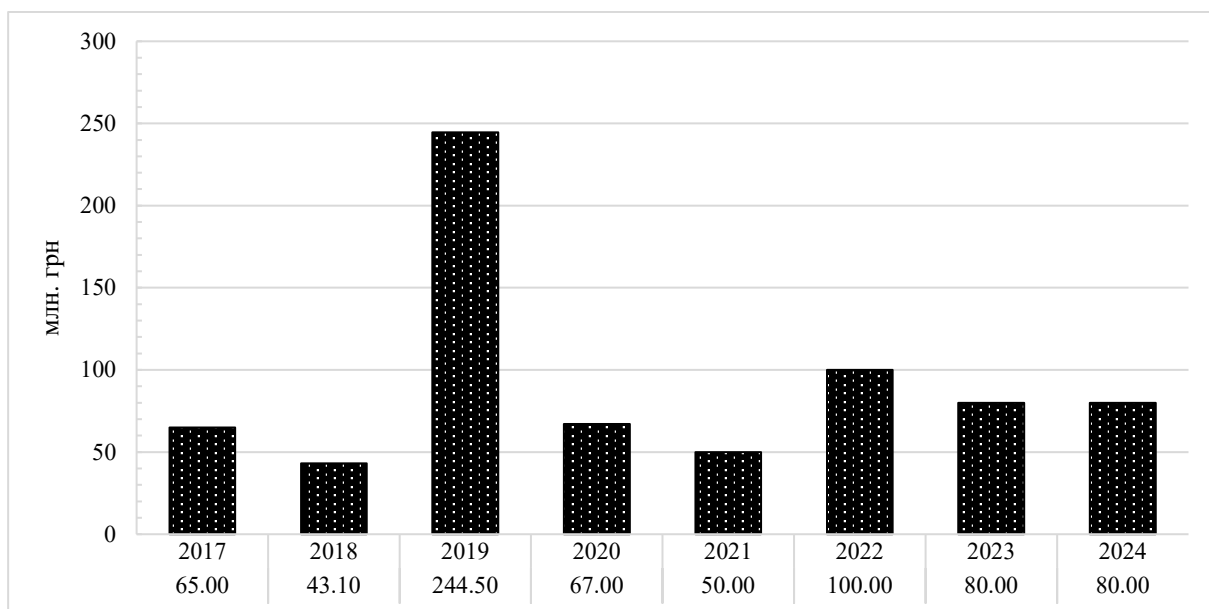

Рисунок 2.4 — Обсяг виділених з Державного бюджету коштів бюджетною програмою «Надання кредитів фермерським господарствам» за 2017 — 2024 роки

Джерело: розроблено автором на основі [45 - 48]

З рис. 2.4 бачимо, що в досліджуваному періоді з 2017 по 2024 роки є піки за обсягом виділених з Державного бюджету коштів бюджетною програмою «Надання кредитів фермерським господарствам», а саме 2019 році. Схожий пік ми бачимо й на рис. 2.5 та рис. 2.6. Причиною цієї аномалії стало прийняття Закону України «Про Державний бюджет України на 2019 рік» від 23.11.2018 № 2629-VIII,

в якому виділено 244500 тис. грн, з яких використано 223 047,50. Також відбувалося збільшення максимального обсягу наданої допомоги, наприклад у 2016 році він був 200 000 гривень, а у 2019 році — 500 000 гривень, зараз цей показник становить 1 000 000 грн.

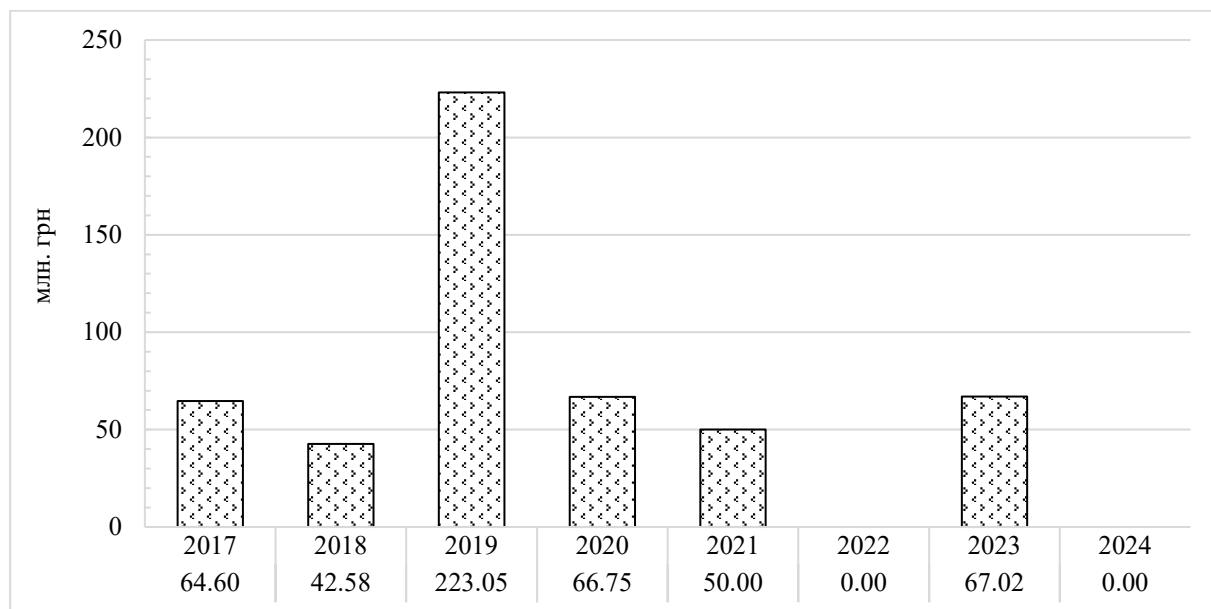

Рисунок 2.5 — Обсяг виплатених з Державного бюджету коштів бюджетною програмою «Надання кредитів фермерським господарствам» за 2017 — 2024 роки

Джерело: розроблено автором на основі [45 - 48]

З рис. 2.5 бачимо, по-перше 2019 році – його причини описані під рис. 2.4., по друге - два провали у 2022 та 2024 роках відповідно. Причиною першого провалу обсягу виплатених з Державного бюджету коштів бюджетною програмою «Надання кредитів фермерським господарствам» стало те, що кошти на цю програму й були виділені, але з початком повномасштабного вторгнення, вони були спрямовані до резервного фонду державного бюджету згідно з Постановою КМУ «Про спрямування коштів до резервного фонду державного бюджету» від 10.03.2022 № 245. Другий провал у 2024 році поки непрокоментований жодним органом державної влади, власне 2024 рік ще триває та ще є час на реалізацію даної програми.

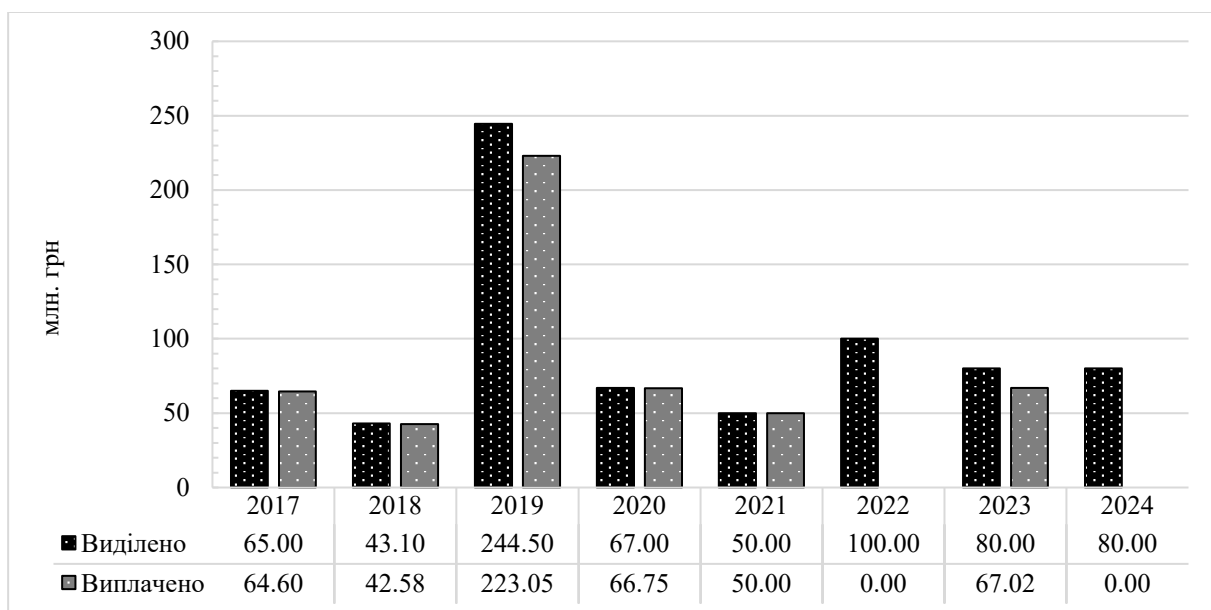

Рисунок 2.6 — Зведений графік обсяг виділених та виплачених з Державного бюджету коштів бюджетною програмою «Надання кредитів фермерським господарствам» за 2017 — 2024 роки

Джерело: розроблено автором на основі [45 - 48]

З рис. 2.6 бачимо обсяг виділених та виплачених з Державного бюджету коштів та можемо порівняти ці два показники візуально.

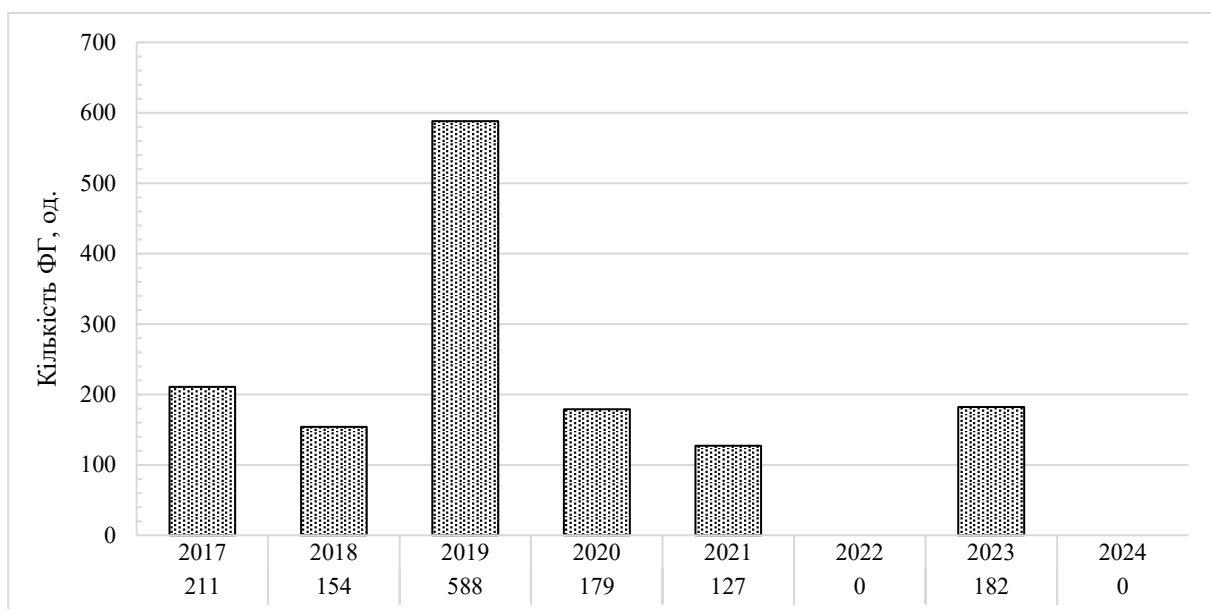

Рисунок 2.7 — Кількість ФГ, які отримали фінансову підтримку на поворотній основі за бюджетною програмою «Надання кредитів фермерським господарствам» за 2017 — 2024 роки

Джерело: розроблено автором на основі [45 - 48]

З рис. 2.7 бачимо пік у 2019 році – його причини описані під рис. 2.4. Схоже, що ці два факти спонукали значно більшу кількість ФГ взяти участь у цій програмі. Причини провалів у 2022 та 2024 вже відомі та описані під рис. 2.5.

Зазвичай кількість ФГ, що отримують підтримку становить до 200 одиниць на рік.

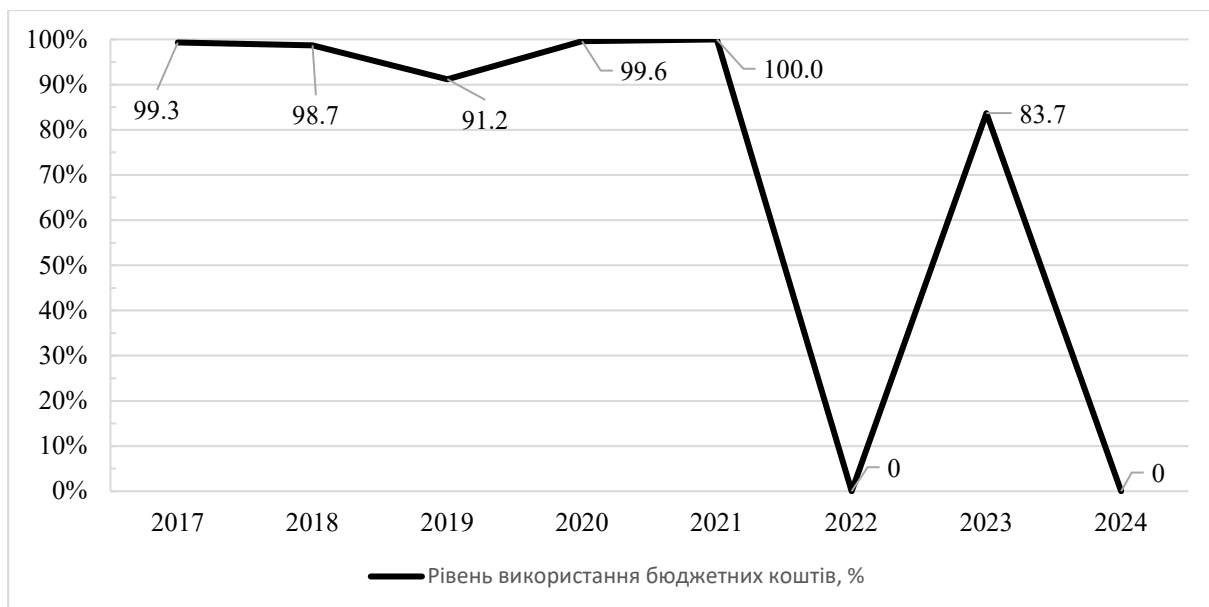

Рисунок 2.8 — Рівень використання бюджетних коштів за бюджетною програмою «Надання кредитів фермерським господарствам» за 2017 — 2024 роки

Джерело: розроблено автором на основі [45 - 48]

З рис. 2.8 бачимо, що до 2021 року включно, рівень використання коштів був 91% та вище. Далі провал у 2022 році. У 2023 році цей показник становить 83%, що є падінням, у порівнянні з даними до повномасштабного вторгнення. Та ще один провал у 2024, причини відомі відомі та описані під рис. 2.5.

. Можемо зробити висновок, що якщо є фінансування цієї програми - то підприємці, які зацікавлені в отриманні кредиту отримують його.

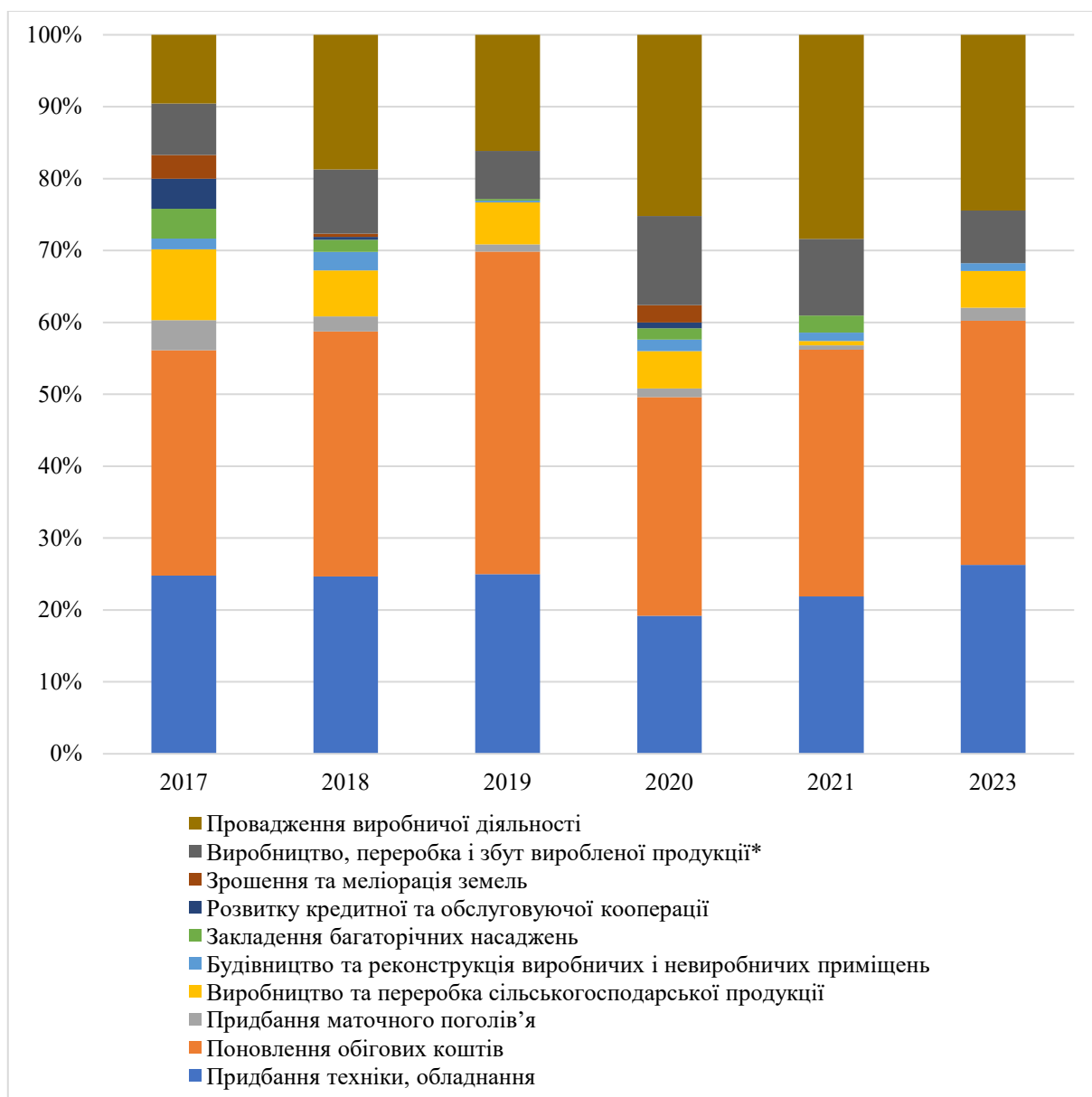

Рисунок 2.9 — Структура виплаченої фінансової підтримки на поворотній основі за бюджетною програмою «Надання кредитів фермерським господарствам» за 2017 — 2023 роки

Джерело: розроблено автором на основі [45 - 48]

Структура виплаченої фінансової підтримки на поворотній основі за метою отримання в відсотковому значенні по кожному року, дивись рис. 2.9. Можемо зробити висновок, що за досліджуваний період з 2017 — 2023 роки серед ФГ найбільш популярними цілями отримання поворотної допомоги є:

- Поновлення обігових коштів;
- Придбання техніки, обладнання;

- Провадження виробничої діяльності.

З метою нагадати, що усі вищеназвані програми, кошти та підприємства працюють на благополуччя та економічний потенціал країни.

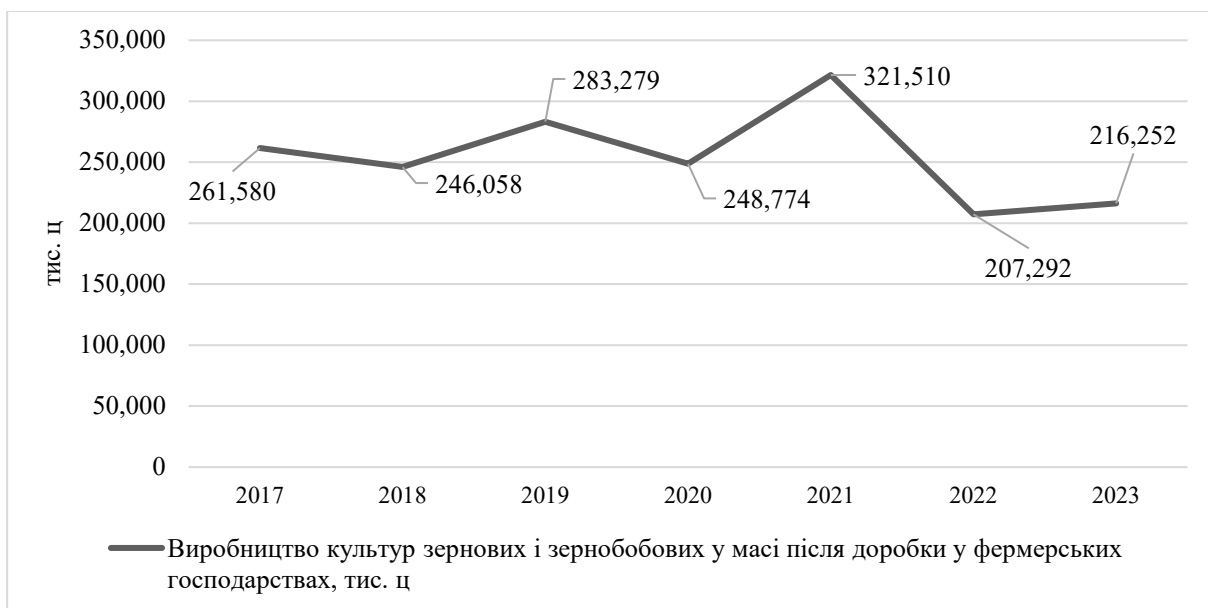

Рисунок 2.10 — Виробництво культур зернових і зернобобових у масі після доробки у фермерських господарствах за 2017 — 2024 роки

Джерело: розроблено автором на основі [49]

З рис. 2.10 бачимо стабільний графік з помірними коливаннями під час досліджуваного періоду. Єдиний пік є у 2021 році. Також бачимо збільшення зібраних зернових культур у 2019 році. Можливо, це наслідок аномальної кількості виплаченої допомоги.

У минулій роботі ми проводили аналіз такої бюджетної програми як «Підтримка фермерських господарств та інших товаровиробників сільськогосподарської продукції», КПКВК 2801500, що працювали у 2022 році. Мала два напрями фінансування: «Бюджетна субсидія на одиницю оброблених угідь» та «Спеціальна бюджетна дотація за утримання великої рогатої худоби».

У 2024 році проводиться бюджетна програма також реалізовувалась, та вже мала чотири напрями фінансування: «Бюджетна субсидія на одиницю оброблених угідь сільськогосподарського призначення (1 гектар) для провадження сільськогосподарської діяльності» (далі – субсидія на гектари), «Спеціальна бюджетна дотація за утримання великої рогатої худоби (корів) усіх

напрямів продуктивності» (далі – субсидія на корів), «Спеціальна бюджетна дотація за утримання маточного поголів'я кіз та/або овець» (далі – субсидія нрзцуа кіз/овець) та «Окрема бюджетна субсидія на одиницю оброблюваних угідь сільськогосподарського призначення (1 гектар) для провадження сільськогосподарської діяльності на територіях, на яких завершено ведення бойових дій, та на територіях, тимчасову окупацію яких завершено» (далі – субсидія на звільнені гектари) які мають на меті підтримку як фермерів, так і звичайних домогосподарств, які відповідали критеріям отримання підтримки.

Але порівняння провести не можна, оскільки різняться і умови отримання безповоротної фінансової підтримки, і її розміри.

Тому просто порівняємо суму до виплати за кожним з напрямками фінансування:

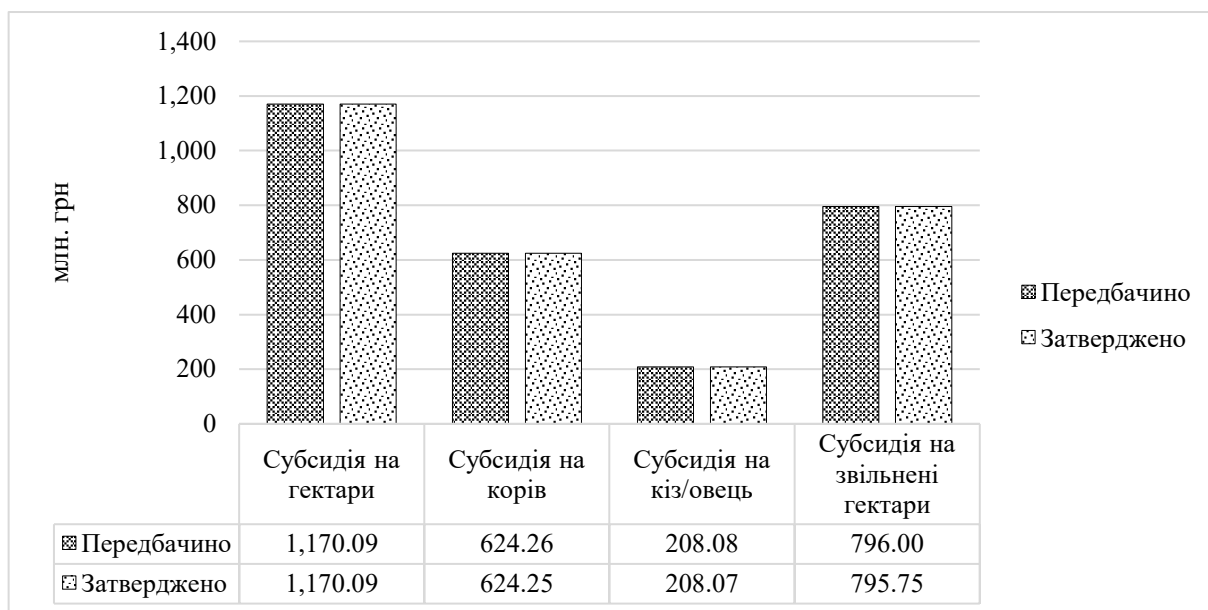

Рисунок 2.11 — Кошти за бюджетною програмою «Підтримка фермерських господарств та інших виробників сільськогосподарської продукції» за 2024 рік, млн. грн

Джерело: розроблено автором на основі [50]

Як бачимо з рис. 2.11, відсоток використання коштів за кожним з напрямків фінансування бюджетної програми «Підтримка фермерських господарств та інших виробників сільськогосподарської продукції» складає ~99%. Загальна сума розподілених коштів складає 2 798,16 млн. грн. Цієї програмою скористувалось :

Проаналізувавши табл. 2.3 ми побачили суттєвий відсоток відхилених заявок, проте не дивлячись на цей факт усі кошти за напрямами були використані. Робимо висновок, що заявників, що бажають отримати кошти більше, ніж коштів виділено в загальному за бюджетною програмою «Підтримка фермерських господарств та інших виробників сільськогосподарської продукції» на 2024 рік. Звісно ж, є відсоток відхилених заявок з причин не відповідності умовам конкретної програми. Порівняти ці дані з даними з 2022 року неможливо, оскільки і критерії отримання коштів змінились, й напрямів стало у двічі більше. Лише нагадаємо, що у 2022 році загалом було розподілено 1 604,78 млн. грн., а у 2024 році ця цифра становить 2 798,16 млн. грн., фінансування збільшилось на 74% , або 1 193,38 млн. грн.

Таблиця 2.3 — Обсяги підтримки за затвердженими заявками за бюджетною програмою «Підтримка фермерських господарств та інших виробників сільськогосподарської продукції» за 2024 рік

Напря́м фінансування	Субсидія на гектари	Субсидія на корів	Субсидія на кіз/овець	Субсидія на звільнені гектари	Разом
Затверджено до виплати, млн. грн	1 170,09	624,25	208,07	795,75	2 798,16
Затверджено заявок, шт	10 627	15 334	1 923	3 115	30 999
Затверджено у середньому на заявника млн. грн	11,01	4,07	10,82	25,54	9,02
Відхилено заявок, млн. грн	74,39	79,38	20,09	143, 41	174
Відхилено заявок, шт	729	2 083	191	512	3 515
Відсото відхилених заявок, %	14,57	7,36	10,06	6,08	8,81

Джерело: розроблено автором на основі [50]

Висновок: ФГ зацікавлені у підтримці з боку держави. Держава намагається задовольнити попит, постійно збільшуючи і об'єм видатків на проаналізовану програму, так і розмір максимальної суми, яку може отримати одне ФГ. Рівень використання бюджетних коштів сягає вище 91% за весь досліджуваний період. Що року інструментом кредитування користуються більше ніж 150 ФГ.

Також бачимо зацікавленість фермерів у отриманні безповоротної фінансової підтримки. Два роки, 2022 та 2024, ці програми показують високий

відсоток використання коштів, що на них передбачено. Ця форма підтримки аграріїв має перспективи й надалі, проте зараз неможливо проаналізувати тенденції, оскільки часовий проміжок наявних даних нерепрезентативний.

Важливо пам'ятати, що рівень доходу підприємців впливає на економічну стійкість регіонів [57. 58].

2.3. Аналіз макроекономічних та макрофінансових впливів на ефективність реалізації державної підтримки

Макроекономічні та макрофінансові умови мають суттєвий вплив на ефективність реалізації державної підтримки [56]. Названі показники задають загальний економічний контекст, в якому діють усі підприємці в країні.

Основними показниками, які впливають на підприємців, на нашу думку, є ВВП, індекс споживчих цін та індекс активності бізнесу.

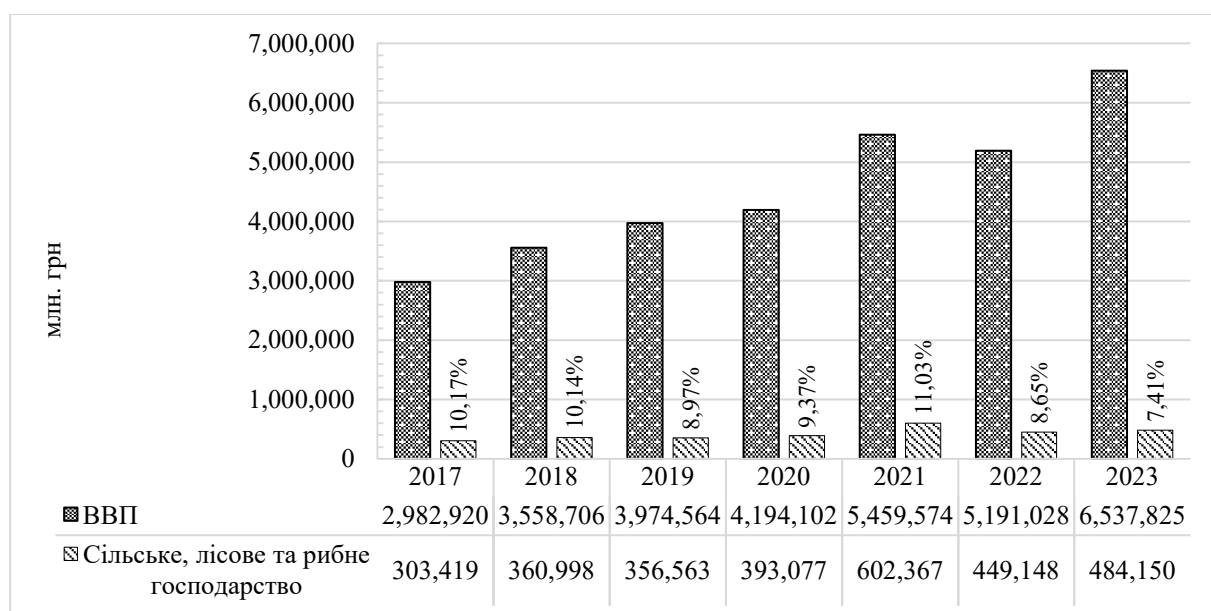

Рисунок 2.12 — Сільське, лісове та рибне господарство у структурі номінального ВВП України за 2017 — 2023 роки

Джерело: розроблено автором на основі [59]

З рис. 2.12 бачимо постійне збільшення номінального ВВП за весь досліджуваний період. У цей ж період зміна частки сільського, лісового та рибного господарства у ВВП відбувається, але не пропорційно до ВВП. Порівнюючи 2017 та 2023 роки побачимо, що ці господарства виробили продукту на 303 419 млн. грн та 484 150 млн. грн відповідно. За ці 5 років відбулося зростання виробленого продукту у цій галузі на 180 731 млн грн. Але частка до ВВП зменшилась з 10,17% до 7,14% за 5 років. Зменшення частки бачимо у 2019 та 2020 роках та у 2022 й 2023 роках. Перший період спаду прийшовся на всесвітню пандемію, а другий на повномасштабне вторгнення. Робимо висновок, що СГ та суміжні галузі доволі чутливі до будь-яких глобальних змін.

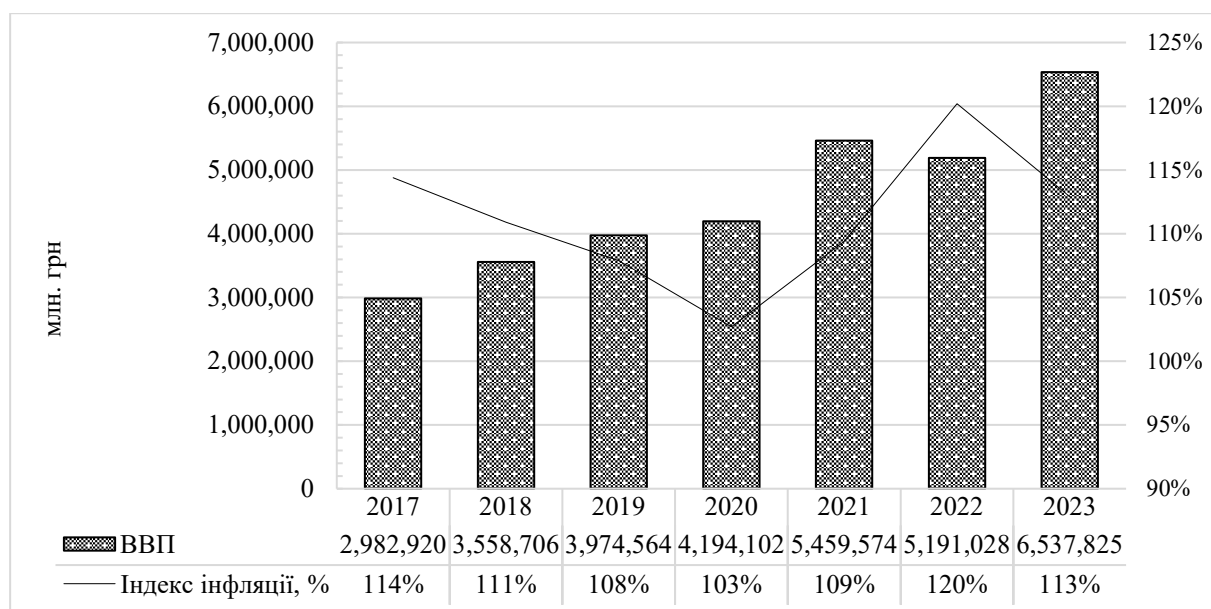

Рисунок 2.13 — Порівняння номінального ВВП та індексу споживчих цін України за 2017 — 2023 роки

Джерело: розроблено автором на основі [49]

Найнижчий показник індексу споживчих цін до попереднього року показав 2020 рік з 103%. Найвищий же був у 2022 році 120% відповідно. З рисунків, наведених вище, можемо побачити певну кореляцію цих показників: частки сільського, лісового та рибного господарства у ВВП та індексу споживчих цін.

Також цікавими є думки самих підприємців щодо спроможності нарощувати товарообіг, створювати робочі місця у певний момент часу. У нашій країні існує індекс активності бізнесу (UBI – Ukrainian Business Index). Індекс

формується на основі опитувань підприємців та управлінців з різних сфер економіки та на основі їхніх відповідей створюється оцінка щодо стану ділового середовища в Україні.

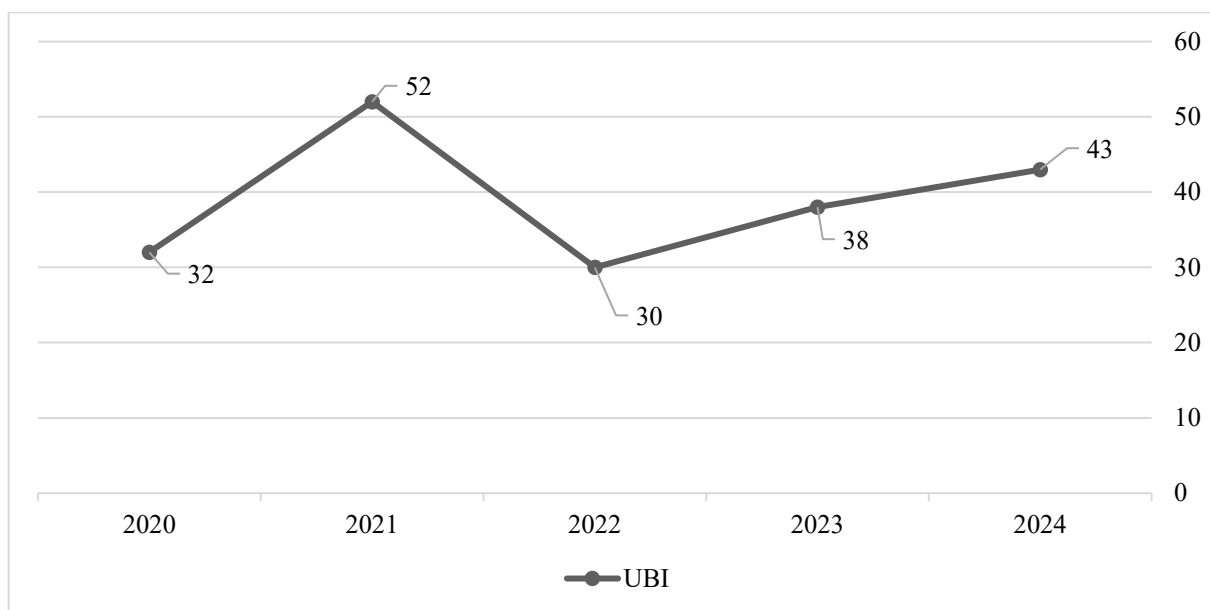

Рисунок 2.14 — Динаміка індексу активності бізнесу за 2020 — 2024 роки

Джерело: розроблено автором на основі [60]

Цей показник може мати значення від 1 до 100 пунктів, 1 це найнижча оцінка, 100 відповідно найвища. Коли значення індексу сягає більше 50 включно, вважається що підприємці налаштовані позитивно.

Бачимо з рис. 2.14, що така ситуація була лише у 2021 році. Особисто нас здивувало, що під час повномасштабного вторгнення цей показник росте. Можливо, це через те, що опитування проводиться серед позитивно налаштованих людей, або з інших причин.

Але все одно, навіть з наведеного спрощеного графіку бачимо, що показник постійно коливається нижче 50 пунктів, тобто підприємці готуються до негативних наслідків усіх глобальних процесів, що відбуваються зараз.

Звісно ж, усі з перелічених показників відображають становище України та підприємств, що функціонують в країні. Розуміємо, що через постійну інфляцію, подорожчання іноземних валют, а, як наслідок, і імпорتنих товарів, підприємці вимушені звертатись за фінансовою підтримкою до держави або до комерційних

банків за кредитами. Постійний попит на ці програми це підтверджує. Вищезгадане СГ залежить від іноземних добрив, обладнання та посівного матеріалу.

Також варто згадати про циклічність економіки загалом, про рівень безробіття та стан банківської системи загалом.

На жаль, офіційні джерела, на кшталт Державної служби статистики, не публікують даних про рівень безробіття від 2022 року. Останні відомі нам цифри на кінець 2021 року: 1806,0 тис. осіб, що є 10,4% від загального працездатного населення країни.

Також є правильним проаналізувати іноземний досвід що стосується макроекономічних та макрофінансових впливів на ефективність реалізації державної підтримки. У статті, що вивчає це питання з Індонезії за авторством Iklima Devi Grafitanti та Roby Syaiful Ubed якраз наведено аналіз, який має на меті дослідити вплив макроекономічних умов (інфляція та зростання ВВП) та інституційної якості (контроль над корупцією, політика стабільності, голос та підзвітність) на участь приватних осіб у інфраструктурних проєктах ДПП в Індонезії у вираженні загального обсягу інвестицій у проєкт ДПП [61].

Одна зі схем фінансування інфраструктури в Індонезії, розроблена урядом, залучає приватний сектор або суб'єкти господарювання через схему співпраці уряду та суб'єктів господарювання. Уряд Індонезії інтенсивно просуває схему ДПП відповідно до парадигми фінансування інфраструктури, яка надає пріоритет креативним схемам фінансування.

Кілька з вивчених у ході цього дослідження праць показують, що макроекономічна стабільність є важливим питанням у сфері ДПП. У дослідженнях зазначено, що сприятливе макроекономічне середовище значно знижує комерційний ризик, тим самим збільшуючи перспективи приватної прибутковості проєктів ДПП. Стабільні економічні та політичні умови дозволяють інвесторам робити реалістичні фінансові оцінки проєкту.

Одна з теорій, що висунута авторами статті є така: високий рівень інфляції, що характеризується безперервним зростанням цін, може вплинути на здатність споживачів користуватися платними комунальними послугами. Крім того, різке

зростання цін, у тому числі цін на робочу силу та матеріали, призведе до прямого зростання витрат на проєкти. Високі витрати на проєкти через інфляцію ще більше вплинуть на прибуток, отриманий інвесторами. Деякі вчені також зазначають, що інфляція негативно впливає на приватні інвестиції в ринки, що розвиваються. Інші дослідження показують, що інфляція має значний негативний вплив на загальний обсяг інвестицій у ДПП. Відповідно, гіпотеза в даному дослідженні звучить так: “інфляція має значний негативний вплив на участь приватного сектору в інфраструктурних проєктах ДПП в Індонезії” [61].

Економічне зростання країни вважається хорошою економічною конкурентоспроможністю, що приваблює довіру інвесторів до інвестування. У зв'язку з майбутнім зростанням, ринок з великим потенціалом має тенденцію залучати більше приватних компаній для участі в проєктах ДПП. Країна з великим ВВП має можливість фінансових ресурсів для підтримки реалізації проєктів ДПП. Таким чином, країни з великим темпом росту ВВП залучатимуть більше приватних інвестицій у проєкти ДПП. Переважно у транспортному секторі зростання ВВП країни має позитивну кореляцію з успіхом проєктів ДПП, але не є значним. Інший дослідження показало, що зростання ВВП значною мірою позитивно корелює з потоком приватних інвестицій в інфраструктурні проєкти. Відповідно, друга гіпотеза сформована автором статті так: “зростання ВВП має значний позитивний вплив на участь приватного сектора в інфраструктурних проєктах ДПП в Індонезії” [61].

Питання контролю за корупцією та сприйняття корупції в Індонезії: кілька досліджень показали, що корупція робить інвесторів менш зацікавленими в інвестуванні. Країни, які інвестори вважають корумпованими, вимагають більш високих інвестиційних витрат. Таким чином, інвестори уникатимуть корумпованого інвестиційного середовища. Інше дослідження показало, що корупція є критичним фактором, що спричиняє затримки в процесі виплати компенсацій та підвищує ризик провалу проєктів ДПП. Автори статті виявили, що зменшення корупції позитивно корелює з кількістю проєктів ДПП та загальним обсягом інвестицій, пояснюють це так, що викорінення корупції може зменшити

негативні наслідки ризиків, які несе приватний сектор, щоб заохотити більше приватних інвестицій у проєкти ДПП. Відповідно, третя гіпотеза сформульована авторами дослідження так: “контроль за корупцією має значний позитивний вплив на участь приватного сектору в інфраструктурних проєктах ДПП” [61].

Отже коротко сформуємо результати досліджень, що були проведені в Індонезії:

- інфляція має негативний вплив на участь приватного сектору в проєктах ДПП;
- зростання ВВП має позитивний вплив на участь приватного сектора в проєктах ДПП;
- контроль за корупцією має позитивний вплив на участь приватного сектору в проєктах ДПП;

Можемо зробити висновок, що зараз несприятливі умови для ведення бізнесу загалом. Ті підприємства, які продовжують працювати потребують підтримки від держави через усі можливі механізми впливу: податкові пільги, дотації, гранти, кредитування, поворотної та безповоротної фінансової підтримки, а також створення проєктів на основі законодавства про ДПП. Проте, ми розуміємо, що держава й переживає і так складні часи, так коштів на всіх не вистачить. Також вважаємо, що необхідно дотримуватись правил ринкової конкуренції, створювати рівні умови для всіх підприємців, свободу підприємництва, створення умов поінформованості щодо процесів, які відбуваються у країні та про товари, послуги, ціни та умови продажу, чітке виконання антимонопольного законодавства. Ці правила важливі, як для підприємств, що працюють в Україні, так і для іноземних партнерів, меценатів та міжнародних фондів, які зараз надають нам всебічну підтримку.

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА В УКРАЇНІ

3.1. Проблеми та шляхи вдосконалення державно-приватного партнерства в Україні

Звісно ж, як і у будь якій справі ДПП та усі пов'язані з цим сфери, мають недоліки. Деякі з проблематик у цій сфері уже були зазначені у Розділі 1, а саме щодо теоретичних, практичних та законодавчих проблем, які були виявлені іншими науковцями, що вивчали та аналізували фінансові відносини, які виникають у процесі реалізації ДПП в Україні. Також там ми коротко охарактеризували суть проблеми й дали короткі настанови щодо вирішення тої чи іншої проблеми.

Отже, маємо виокремити, проаналізувати та надати шляхи вирішення та вдосконалення проблем, що наразі заважають ДПП розширюватися як явищу, що поєднує державу та приватний сектор у реалізації спільних проєктів.

Першою з основних проблем, на нашу думку, є корупція та панібратство. Розуміємо, що слова “корупційна складова” та “позбутись корупції” зустрічаються у кожній науковій роботі, в якій проводиться аналіз сучасної України. Проте, вважаємо за необхідне продовжувати акцентувати увагу на цій проблемі. За версією Transparency International індекс сприйняття корупції у Україні станом на 2023 рік становить 36 балів зі 100 можливих і це 104 місце серед 180 країн світу. Ключовим показником Індексу є кількість балів, а не місце в рейтингу [62]. Також 36 балів за цією шкалою мають такі країни: Бразилія, Алжир та Сербія. Наприклад, Польща, на яку ми часто у рішеннях рівняємось та запозичуємо досвід на рівні країни, має 54 бали та посідає 47 місце. Нагадуємо, що шкала оцінювання працює так: мінімально можлива оцінка є 0 балів говорить про те, що держава функціонує

виключно завдяки корупції, максимально можлива оцінка це 100 балів – означає те, що корупція в країні відсутня.

Розуміємо, що з кожним роком Україна впроваджує законодавчі рішення цієї проблеми, але вважаємо сьогоденне становище в країні недопустимим, особливо зважаючи на європейський курс держави.

На тому ж ресурсі наведена статистика за роками, щодо набраних балів. Бачимо постійну тенденцію до зростання як місця, так і кількості балів у топі Transparency International.

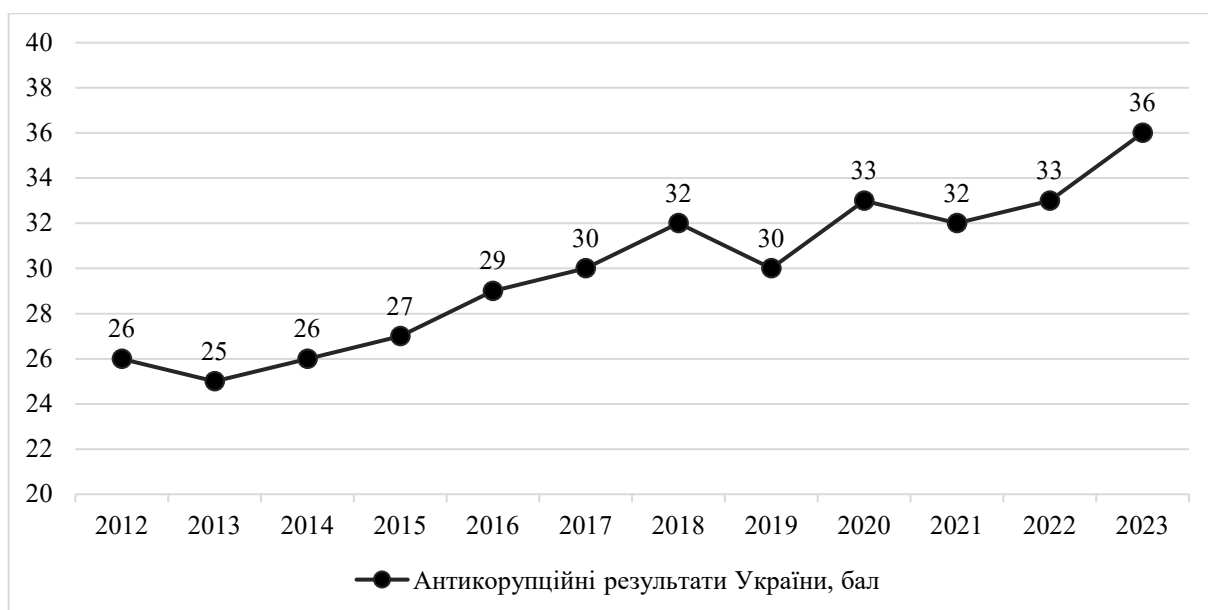

Рисунок 3.1 — Антикорупційні результати України за 2012 — 2023 роки

Джерело: розроблено автором на основі [62]

Бачимо з рис. 3.1 дійсно в продовж 10 останніх років Україна додала собі 11 балів за цією шкалою оцінки. Сподіваємось, на продовження позитивної динаміки за цим показником й надалі.

Проте, разом з тим визнаємо, що є люди зацікавленні у власному збагаченні корупційним шляхом і механізм ДПП та інші взаємовигідні відносини держави та приватного сектору приваблюють таких людей. Корумпованими можуть бути не тільки чиновники та посадовці державних установ, але й приватний сектор, згодом не ватро виключати й змову цих сторін з метою наживи.

Науковець Рахель М. Шомейкер у своїй статті присвяченій вивченню проблеми неетичної поведінки та корупції в ДПП пише що, для політика або для

державного службовця рішення стати корумпованим можна змодельовати подібним чином: чиновник швидше за все прийме вигоду, якщо очікувана вигода та/або дохід перевищують очікуваний штраф або альтернативні втрати (звільнення або втрата пенсії), помножені на ймовірність бути спійманим [63].

Також автор наводить й можливі наслідки такі, як

Таблиця 3.1 — Характеристика ризиків та наслідків

Неетична поведінка	Наслідки
Брак прозорості	Викривлення ринку
	Неефективний розподіл ресурсів
	Простір для неефективності на наступних етапах проекту ДПП
Асиметрія інформації	Вибір неефективного партнера або гіршого рішення
	Дисфункціональна конкуренція за ринок
	Неоптимальний вибір моделі ДПП
Неповнота контракту	Завищення цін для партнерів або державного сектору
	Додаткові витрати на комісію для державного сектору
	Простір для неефективності на наступних етапах проекту ДПП
	Втрата якості послуг або недостатня ефективність проекту ДПП

Джерело: розроблено автором на основі [63]

Як бачимо з табл. 3.1 ризиків неетичної поведінки багато та кожен з них наносить шкоди умовному проекту ДПП. Та звісно ж, обізнані люди можуть використати ці ризики з метою власної наживи.

Звернемо увагу на проблему браку прозорості або ж відсутності прозорості.

У своїй статті, присвяченій приватизації міста, технологіям та проектам ДПП у розумному місті, Astrid Voorwinden пише про прозорість так: прозорість можна вважати суспільною цінністю: вона надає громадянам право на інформацію, яку вони можуть використовувати проти державних органів, і захищена в більшості країн або конституційними положеннями, або законодавчими актами (наприклад, Wet Openbaar Bestuur у Нідерландах) [64]. В Україні діє аналогічний ресурс за назвою Державний веб-портал бюджету для громадян, більш відомий як openbudget, URL: <https://openbudget.gov.ua/>, що входить до складу платформи

відкритих даних у сфері публічних фінансів Є-data. Проте, в ході роботи над дослідженням маємо визнати, що працювати з цим ресурсом було складно, обумовлено це специфікою бюджетного законодавства. Для повноцінної роботи з даним ресурсом необхідно володіти певним набором знань з бюджетної системи, бюджетного процесу та бюджетними термінами.

Вважаємо, що ці знання є специфічними, та не кожен з пересічних громадян ними володіє. Тому мова про те, щоб якісно проаналізувати структуру видатків чи доходів не йде.

Також не варто забувати, що у проєктах ДПП задіяні приватні компанії. Відсутність стимулів до розкриття комерційно цінної інформації також знижують прозорість, що негативно впливає на державу та широку громадськість.

Другою основною проблемою вважаємо невідповідність публічних і приватних цінностей. Держава та приватний сектор мають кардинально різні цілі. Держава у своїй діяльності керується (повинна керуватись, на нашу думку) принципами рівності, справедливості та задоволення потреб всього населення, у тому числі допомогою людям, які з тих чи інших причин не можуть забезпечити себе. Приватний сектор має на меті свого функціонування отримання прибутку та його максимізацію. Останнім не цікаво займатись тим, що не буде приносити дохід, а тим паче бізнес не буде реалізовувати заздалегідь збиткові проєкти. Тут і криється проблема, яку покликаний вирішити механізм ДПП та інші взаємовигідні відносини держави та приватного сектору. Держава не повинна відступати від своїх основ, і не має переймати основи функціонування приватного бізнесу, оскільки ДПП є зрушенням від публічно-правової системи до системи ринкових відносин. Логіка ринку базується на результатах, наприклад, задоволеність клієнтів, економія витрат й прибуток. Тоді як логіка публічного сектору ґрунтується на процедурах, які підтримують “верховенство права”. Нарешті, такий зсув у бік ринкової системи може зменшити основи функціонування держави шляхом розмиття та заміни певних суспільних цінностей на інші, або ж повне знищення системи цінностей як такої. Зазвичай приватні підприємства мислять на короткій дистанції, рік або два, а публічний сектор має мислити на десятиліття наперед [64].

Також приватний сектор має важіль впливу: при натиску або підкупі приватним сектором публічної установи існуючі механізми прозорості можуть бути ослаблені, якщо діяльність приватної компанії не може бути належним чином відстежена, переглянута публічною інституцією. Це також може бути застосовано і у зворотній бік оскільки кожен з учасників все одно намагатиметься просувати свої інтереси вище, ніж інтереси партнера. І, звісно ж, при цьому є ризик для суспільних цінностей, які у процесі неправомірних впливів можуть втратитись.

Третьою основною проблемою зазначимо недовіру як громадян так і бізнесу до держави. Про цю проблему пише Набока К.О. у статті «Проблеми і перспективи державно-приватного партнерства як форми взаємодії влади і бізнесу в Україні». Звісно ж, згадуючи і про попередню проблему, автор зазначає серед проблем ДПП таку як: недостатня відповідальність держави за невиконання своїх обов'язків перед приватними партнерами [65]. І звісно ж, підприємці не будуть йти на ризикову угоду з державою. На нашу думку, держава має бути найнадійнішим партнером з усіх, має виконувати свої зобов'язання за будь-яких умов. Проте, науковці пишуть про протилежний стан речей. Одна з причин цієї проблеми уже була вказана раніше, це короткострокове бюджетне планування, другою причиною проблеми є політичний ризик – кожний наступний політик намагається принести у існуючі умови щось своє, і, зазвичай, в усіх проблемах винить попереднє керівництво. Змінюючи все на новий лад, нові політики відмовляються від старих домовленостей та проєктів, а бізнес зазнає втрат. Ця ситуація негативно впливає як на довіру до влади в очах громадян й бізнесу так і на імідж країни на міжнародному рівні. Оскільки, до проєктів ДПП можуть бути залучені й уряди іноземних держав, іноземні компанії і міжнародні фонди, на це варто звернути увагу.

Вирішенням першої проблеми, а саме корупції та панібратства, займаються безліч науковців, політиків й чиновників на місцях, проте ці явища досі існують і викоринити їх важче, ніж здається. На нашу думку, не має простого вирішення цієї проблеми. В Україні створено достатньо уповноважених органів, мета яких виявлення та притягнення до відповідальності за корупцію, зловживання владою, тощо, є обов'язок для чиновників подавати декларації про доходи, реформування

законодавчої бази – це кроки з запобігання корупції які уже існують. Частина цих кроків це наслідки реформи 2018 року, яка мала на меті створити дієву систему запобігання проявам корупції, що базуватиметься на принципах правопорядку [66].

Вважаємо, що вирішення цієї проблеми має бути комплексним: діджиталізація, або ж інакше цифровізація, та використання спеціального програмного забезпечення має на меті ускладнити можливість змін тих чи інших документів, наприклад. Також за допомогою цих засобів варто звітувати про виконання того чи іншого проєкту та бюджету загалом у доступній формі. Вважаємо, що широке застосування програмних засобів, яке призначене не допускати шахрайства з боку уповноважених чиновників має позитивно вплинути на ситуацію з проблемою корупції. Звісно, потрібна пропаганда у засобах масової інформації, яка зменшить рівень толерантності до хабарництва серед простого населення. Потрібно пояснити громадянам, що 100 гривень лікарю в кишеню це погано, й так далі, бо корупція починається з малого. Вона непомітна, але вкрай негативно впливає на існуючу ситуацію. Потрібен контроль чиновників, які приймають рішення та всіляко взаємодіють з проєктами ДПП та іншими взаємовигідними відносинами держави та приватного сектору, для цього вже задіяна Рахункова палата України та Державна аудиторська служба України. Наразі йде процес реформування Рахункової палати України [67]. Ці заходи повинні позитивно вплинути на прозорість уряду загалом, на подолання чи хоча б стримування корупції в нашій країні.

Щодо вирішення другої проблеми, а саме невідповідність публічних і приватних цінностей, вирішення доволі просте та лаконічне. Пропонуємо а також вважаємо за необхідне втілити у життя декілька кроків:

- Впровадження середньострокового бюджетного планування, це унеможливить ризик закриття тих чи інших проєктів як ДПП так й інших бюджетних програм, а це в свою чергу привабить приватний сектор та громадян, оскільки ті розумітимуть, що є план який буде виконано;

- Проведення політики з пояснення приватному сектору необхідності й важливості створювати й всіляко підтримувати проєкти, які мають соціальне значення, а не тільки ті, що приносять прибуток. Це можливо зробити через:
 - Інформаційні заходи мета яких пояснити приватному сектору необхідність вкладати кошти та час у створення або будь-яким іншим шляхом брати участь у соціальних проєктах. Пояснити їм, що це має довгострокову вигоду;
 - Стимулювання шляхом надання дотацій, податкових пільг підприємцям, які співпрацюють з державою з питань створення соціальних проєктів;
 - Створення рейтингу підприємців, які піклуються про суспільство або подібна ініціатива, яка покликана відзначити конкретне приватне підприємство за його вклад у соціальну сферу.
- Обов'язкове дотримання державою своїх зобов'язань, оскільки недотримання домовленостей по одному з договорів руйнує довіру до держави загалом. Ці провали також можуть використовуватись політиками й у якості “популізму”.

Природа цієї проблеми полягає у різних цінностях: публічний сектор має забезпечувати вирішення соціальних проблем, публічний сектор намагається заробляти кошти, інколи прибігаючи й до оптимізації податків. Проте, такий підхід бізнесу до сплати податків є недалекоглядним. У прагненні заробити більше коштів, державний бюджет недоотримує кошти. І звісно ж варто зазначити проблеми тіньового сектору економіки. Однією з причин й шляхом до вирішення цієї проблеми є наступний пункт.

Третьою серед зазначених основних проблем є недовіра як громадян так і бізнесу до держави. Звісно, ця проблема має одне з вирішальних значень у контексті співпраці держави та приватного сектору економіки. Розуміємо, що наразі серед як серед громадян так і серед підприємців є люди, які недовіряють державі. Така думка суспільства спричинена системними провалами з боку держави у різних сферах. Наприклад, вже проаналізована нами ситуація з рис. 2.6. Якщо у 2022 році

зрозуміло чому кошти були невикористані, то причина невикористання вже виділених коштів на підтримку ФГ у 2024 році невідома.

Громадяни, що не довіряють державі будуть всіляко уникати взаємодій з державними інституціями, не кажучи вже про плідну співпрацю на спільне благо країни. Це комплексна проблема, яка має для повного вирішення потребує десятиліття, й можливо зміну поколінь. Створення сприятливого клімату для реалізації бізнес ініціатив, подолання корупції, прозорість й підзвітність влади, якісна робота державних інституцій, стійка економіка та соціальна політика це все запорука створення довіри громадян до держави та її інституцій. Потрібно створити передумови, які вплинуть на суспільство та переконати його у тому, що є стабільність та впевненість у завтрашньому дні.

Звісно ж війна в країні вносить корективи в усе. На жаль, є окуповані території, зруйновані міста й переміщені люди. Деякі з людей знаходяться у пригніченому стані через втрату близьких або домівки. Цей факт також треба взяти до уваги при впровадженні рішень цієї проблеми.

Отже, висновок можемо зробити такий, що проблеми в питанні ДПП дійсно є і вони, в першу чергу, пов'язані з глобальними проблемами в державі. Звісно ж, проблеми що охарактеризовані у розділі 1 пункт 1.3 також мають вплив на досліджувану сферу. Потенційною несумісністю державної допомоги та вимог дотримання законодавства про захист економічної конкуренції й створення неконкурентної переваги, прозорість використання коштів донорі й застарілі стандарти у сфері СГ та харчової промисловості зменшують якість та кількість проєктів ДПП, що реалізується.

У цей список ми додаємо законодавчі проблеми, що існують, та загалом його постійні зміни й мінливість. На нашу думку, юридичними тонкощами пов'язаними з ДПП та іншими взаємовигідними відносинами держави та приватного сектору юридичної справи мають займатись спеціалісти відповідної галузі права. Тому ми не даємо рекомендацій щодо змін в законодавстві, оскільки не маємо відповідного досвіду.

Впевнені, що при вмілому та якісному визначенні основних першопричин проблем, аналізі альтернативних шляхів вирішення цих проблеми є всі шанси щодо успішного подолання викликів, які є зараз в країні. Деякі з проблем можуть бути вирішені швидко, а якісь потребують ретельного та довгострокового вирішення. Також варто аналізувати досвід іноземних партнерів. Їхні дії щодо подолання проблем з якими ми також зіштовхнулися може допомогти нашій країні значно швидше втілити в життя рішення визначених вище викликів. Можливо, створення спільних ініціатив, міжнародних платформ з обговорення питання ДПП та інших взаємовигідних відносин публічного та приватного сектору сприятиме якіснішому та швидшому вирішенню проблем й залученню інвестицій з-за кордону.

Звісно Україна вже співпрацює з міжнародними фінансовими інвесторами, такими як Світовий банк. Наприклад, проєкт «Екстрений проєкт надання інклюзивної підтримки для відновлення сільського господарства України (ARISE)» що реалізується у 2023 та 2024 роках. Метою проєкту є надання доступу фермерам до пільгового фінансування. Проєкт сприятиме підтримки на близько \$1,5 млрд оборотного капіталу. Малі ФГ отримають підтримку на сільськогосподарське виробництво. Проєкт також доповнює вже існуючу підтримку аграрного сектору господарювання з боку Світового банку [68].

3.2. Закордонний досвід та новітні практики державно-приватного партнерства в світі

Як ми писали раніше, переймати іноземний досвід та втілювати новітні практики в сфері ДПП є важливим кроком до вирішення проблем та втілення сучасних ініціатив. Це вірогідно пришвидшить темп впровадження змін та якісно вплине на імідж країни, створить видимість відкритості України до діалогу з потенційними партнерами та інвесторами.

У минулій роботі ми вже торкалися теми іноземного досвіду у сфері підтримки аграрного сектору економіки. Виокремимо ключові тези з відти.

Європейський союз має спільну сільськогосподарську політику (CAP) для всіх країн, що є частиною Європейського союзу. Ця ініціатива підтримується двома фондами. Кошти залучаються з Європейського сільськогосподарського фонду розвитку сільських територій (EAFRD) та Європейського фонду гарантій сільського господарства (далі – EAGF).

Кожна з країн Європейського союзу має право на використання фінансування з фонду EAGF, з метою цільового фінансування проєктів й ініціатив з допомоги малим і середнім ФГ.

Також варто вивчити досвід країн Африки та Азії на предмет ДПП.

Науковці у статті присвяченій ДПП та розвитку СГ в Африці визначили, що підтримка з боку держави мала позитивний ефект на ФГ, що користувалися такими програмами. Фермери змогли за кредитні кошти купувати добрива, їх кількість на гектар зріс з 25 кг/га у проміжку з 1998 по 2002 роки до 102 кг/га у 2020 році. Це свідчить про фінансову можливість фермерів купляти добрива, фермери змогли вийти на постачальників добрив та про надбання фермерами Африки знань та вмінь, щодо процесів з вибору необхідних добрив та їх використання. Навчання фермерів було забезпечено через державні дорадчі служби, які працювали з фермерами, проводили тренінги та на початковому етапі допомагали фермерам з вибором та закупкою добрив. Також була проведена реформа реформи в рамках Схеми сприяння економічному зростанню (GES), однією зі змін стало залучанням приватних дорадчих служб у систему державної фінансової підтримки фермерів. В рамках цієї реформи було впроваджено програму електронних ваучерів на отримання добрив 100 кг за сезон одному фермеру. Цим займались як приватні так і публічні дорадчі служби. Вона була спрямована на бідних фермерів, які не мали фінансової можливості купити їх за власний кошт [69].

Важливим висновком проведеного дослідження стало те, що науковці виявили позитивну та статистично значущу кореляцію між кількістю відвідувань фермерами дорадчої служби та прибутком ФГ. А більша відстань від великих міст

навпаки має негативний вплив на доходи ферми. Автори зробили висновок, що публічні дорадчі служби були більш ефективними. Це можна пояснити величезними структурними перевагами державних дорадчих служб над приватними.

Результати показують, що залучення приватного сектору до GES після пілотної фази змогло збільшити кількість добрив на одиницю площі серед ФГ у Нігерії. Це означає, що ДПП та ініціативи, такі як GES, можуть ефективний політичним інструментом для залучення участі приватного сектора в СГ секторів Нігерії та інших країнах Африки на південь від Сахари [69].

Можемо провести паралель з українським селом, яке вимирає, бо молоді люди не бачать перспектив залишатися у селі й працювати там, оскільки це низькооплачувана праця. Можливо необхідно зміна існуючої системи дорадчих служб в Україні, з метою покращення їх якості роботи. Так, в Україні існують дорадчі служби, проте автор роботи з ними жодного разу не мав справ та не чув, щоб хтось користувався їхніми послугами. Вважаємо, що покращення рівня поінформованості селян позитивно вплине на дохід ФГ, яким вони керують.

А от надання фермерам субсидій є і працює як ніколи добре. У минулій роботі ми згадували про такі бюджетні програми як, що працювали у 2022 році. У 2024 році проводиться вже чотири бюджетні програми, які мають на меті підтримку як фермерів, так і звичайних домогосподарств, які відповідали критеріям отримання підтримки. Цей механізм ми аналізували у пункті 2.2.

Інше дослідження висвітлює досвід країни Шрі-Ланка у сфері ДПП у сфері комплексних рішення для дрібних місцевих фермерів. Автор пише про те, що фермери Шрі-Ланки вкрай залежні від кліматичних потрясінь. Проблемою й досі залишається низький рівень обізнаності фермерів, бідність [70].

Автор перевіряв чотири комплексні послуги для просування кліматично-розумних методів СГ, а саме страхування індексу погоди (WII), розповсюдження порад щодо ведення СГ через SMS, надання прогнозу погоди та розповсюдження серед фермерів стійкого до мінливого клімату насіння кукурудзи та рису. Інтегровані рішення називаються комплексними рішеннями індексного

страхування з кліматичною інформацією та насінневими системами (BICSA) для управління СГ ризиками у Шрі-Ланці.

Комплексне рішення має на меті вирішити як проблеми впровадження фермерами кліматично-розумного СГ, так і впровадження та розвиток проєктів ДПП, а саме насінневими компаніями, службами метеорологічної інформації та страховими компаніями.

BICSA підтримує :

- Доступність для фермерів кліматично стійких сортів насіння кукурудзи та рису;
- Покращення доступу фермерів до сервісів з даними про можливі зміни погоди;
- Проведення навчання з методів ведення СГ таких, як обробка ґрунту, консультації з управління водними ресурсами, боротьба зі шкідниками та бур'янами;
- Доступ до страхування індексу погоди для пом'якшення фінансових втрат від повеней і посухи.

У дослідженні було проведено комплексні рішення в трьох регіонах, які поширюються на п'ять районів і охоплюють понад 2500 ферм. Результати демонструють, що надання комплексних рішень значно захищає дрібні фермери від помірних засух.

Після впровадження комплексного страхування було проведено контроль. Фермери висловили готовність взяти комплексне страхування в майбутньому. Завдяки реалізації також було зрозуміло, що ДПП є вирішальним рушійним фактором для зростання індексного страхування. Сюди входять страховики, постачальники транспортних послуг, агрегатори, дорадчі служби, насінневі компанії та державні установи.

На основі цього досвіду дослідження автор рекомендує різні механізми для розширення ринку страхових продуктів у Шрі-Ланці.

Ми переконані, що звичайні український фермер за жодних обставин не скористається послугами страхових компаній:

- По-перше, дрібні фермери не мають на це коштів.
- По-друге, дрібні фермери не мають розуміння переваг, що надає їм страхування.
- По-третє, ми не аналізували пропозиції страхових компаній на предмет послуг для аграріїв, тому, можливо, наразі страхування для дрібних аграріїв дійсно не вигідне. Це питання потребує детального вивчення поза межами даної роботи.

Варто перейняти досвід співпраці аграріїв та метеорологічних служб. Інформація про те який клімат буде в наступному сезоні є надзвичайно цінною. Дохід фермера залежить вибраних культур та від погоди у наступному сезоні. Якщо культура погано витримує заморозки, а весна виявиться холодною, то фермер може втратити весь урожай, наприклад озимої пшениці. Дійсно вважаємо цей досвід співпраці таким, що вартий уваги. Також досвід Шрі-Ланки також, як і попередній приклад Нігерії, говорить про те, що дорадчі служби можуть мати позитивний вплив на обізнаність на фермера щодо тих чи інших процесів, які з якими пов'язане та працює СГ.

Щодо закордонного досвіду практики ДПП що не стосується СГ, є досвід країни Гани у сфері співпраці держави та приватного сектору альтернативних джерел енергії, а саме сонячної генерації [4]. Дослідники описують досвід уряду Гани, яка після енергетичної кризи у 2012-2016 роках почала створювати проекти ДПП з метою збільшення сонячної генерації у загальній частці енергії країни. Але автори пишуть про те, що ця ініціатива викликає сумніви. Хоча уряд цієї африканської країни спирався на досвід інших країн Південної Африки та Марокко, дослідження також показує, що втілення в життя аналогічних проєктів на тих самих основних принципах та альтруїстичні наміри уряду Гани, як правило, перешкоджали участі приватного сектору в сонячній промисловості. Автори також зазначають, що в Африці ДПП визнано найбільш життєздатною політикою, яка потенційно може дати вирішення для урядів країн таких проблем нерозвинена інфраструктура, застій технологій та послуг, з якими вони стикаються. Також у статті згадується й негативний досвід ДПП в Танзанії та Південно-Африканської Республіки, який було враховано при прийнятті рішень. З цієї ж статті дізнаємось,

що найпоширенішими моделями ДПП в африканських країнах є Build-Operate-Transfer (BOT) й Design-Build-Operate (DBO). Проблема негативного досвіду Гани полягає у існуванні значного рівня корупції серед чиновників. Тому автори статті дають такі рекомендації: необхідно розробити детальну законодавчу базу для регулювання діяльності ДПП у Гані. Цього має бути достатньо для забезпечення ДПП на районному та місцевому рівнях. Регуляторні органи повинні підтримувати прозорість, підзвітність й стандартизацію в операціях ДПП у Гані, а до осіб, яких визнають винними в самозвеличенні та корупції, має бути застосовано належне покарання. Схоже, що в цій африканській країні через існуючі важелі впливу чиновники вимагали неправомірної вигоди від підприємців, а ті у свою чергу не могли себе захистити. Це призвело до провалу проєкту ДПП, який мав на меті створити мережу підприємств з виробництва альтернативної енергії.

Отже, робимо висновок, що навіть за існуючих передумов до успіху та використання та аналіз досвіду країн, які втілювали у життя схожі проєкти ДПП корупція та непрозорість судової та законодавчої гілок влади можуть змарнувати усі зусилля по реалізації здавалось би гарантовано успішного проєкту. Тому ми у своїй роботі й виокремили корупцію як першу з основних проблем в Україні. На прикладі Гани бачимо наслідки корупції, та хочемо звернути увагу усіх людей в Україні, що проблема корупції потребує послідовного та методичного вирішення і почати потрібно якнайшвидше.

Наступним прикладом іноземного втілення проєктів ДПП є приклад Тайланду та їх досвід у цій сфері. Стаття, яку ми аналізуємо з точки зору досвіду намагається відповісти на запитання в контексті одного муніципалітету в Таїланді, міста Кхонкен [71].

Автори стверджують, що політичні й економічні відносин між бізнесом та урядом у Кхонкені можна розділити на три епохи, кожна з яких визначається окремою моделлю взаємодії між бізнесом й урядом:

- модель під керівництвом уряду;
- модель контрактів;
- державно-приватна модель.

Успіх політичної групи Rak Pattana Nakhon Khon Kaen проклав шлях для нової моделі відносин між бізнесом й урядом, яка була вперше запроваджена в Кхон Каєні, але зараз її відтворюють в інших муніципалітетах Таїланду. Ця модель ДПП відрізняється від попередньої моделі укладання контрактів кількома параметрами. По-перше, у той час як особисті та неформальні зв'язки залишаються на задньому плані, відносини між приватним сектором та урядом є формалізованими. Точна форма цих домовленостей може бути різною, але за своєю суттю вони є корпоративним механізмом, які надають бізнесу офіційне місце за столом перемовин у важливих сферах політики. По-друге, ці ДПП надають більший вплив на формування політики приватним компаніям. підприємства.

Проте, на практиці, виходячи з наведених фактів у дослідженні, бізнес-групи часто беруть на себе провідну роль у формуванні, розробці та впровадженні політики, а уряд відіграє роль радника, спостерігача, поборника й останньої інстанції. Ситуація, коли приватні підприємства подають політичні пропозиції до уряду, а не уряд, який активно їх вимагає, відомий як швейцарська модель виклику ДПП та поширений там, де можливості місцевого уряду обмежені.

Основною рушійною силою, на думку науковців, переходу до ДПП у Хон Каєніє стала конкуренція з боку зовнішніх приватних підприємств. На хвилі децентралізації та розвитку провінцій відносно добре забезпечені бізнесмени з Бангкока та інших регіонів все більше звертають увагу на інвестиції в провінції, щоб збільшити прибутки. Опитані авторами дослідження представники бізнесу в Хон Каєні одностайно вважали цих сторонніх бізнесменів загрозою для свого становища. Потужні національні бізнес-групи мають більше ресурсів й часто мають зв'язки з національним урядом, що дозволяє їм формувати політику на свою користь. Таким чином місцеві приватні підприємства прагнули захистити свої інтереси від зовнішнього економічного вторгнення. Також існує ризик, що місцеві жителі матимуть обмежене право голосу та загалом ризик низького рівня залучення громади міста до обговорення того чи іншого проекту ДПП, оскільки бізнесу не цікаво розмовляти з жителями.

Отже цей досвід Тайланду демонструє нам зворотну ситуацію у порівнянні з ситуацією у Гані, де уряд був головним, тут головним є приватний бізнес, який майже на ультимативних засадах диктує свої правила. Ці два приклади варто врахувати. Думаємо, що ідеальне законодавство має урівноважувати ці дві сили - публічний та приватний сектор економіки з метою недопущення жодної з двох наведених ситуацій.

Отже, бачимо що закордоном проєкти ДПП є популярним та часто вживаним механізмом співпраці держави та приватного сектору. Особливо популярним воно є в країнах Африки та Азії, що особисто нас здивувало. Проте, й там є свої проблеми й виклики пов'язані з реалізацією проєктів ДПП. Стало зрозуміло, що Україна не єдина країна, яка зіштовхнулася з проблемою корупції у органах державної влади й існуванням бізнес-кланів.

Вважаємо, що варто орієнтуватись на закордонний досвід, проте не можна взяти успішну практику й перенести без жодних змін її в Україну – кожен досвід має бути проаналізований більш детально, мають бути виявлені помилки й позитивні сторони проєкту, а також має відбутись адаптація конкретного проєкту до реалій української економіки

ВИСНОВКИ

Державно-приватне партнерство є одним з важливих та дієвих інструментів співпраці публічного та приватного сектору. Завдяки роботі в рамках ДПП уряд має можливість реалізувати проєкти, які було б вкрай важко реалізувати без залучення приватних підприємств. Також цей механізм співпраці дає можливість залучати до реалізації проєктів ДПП кошти іноземних донорів, що є вкрай актуально в час криз та війни в Україні.

У ході роботи було проведено аналіз нормативно-правової бази, яка є основою для функціонування ДПП в Україні. З'ясували, що в Україні вже існує законодавство метою якого є регулювання відносин між публічним та приватним секторами, а саме ЗУ «Про державно-приватне партнерство» й ЗУ «Про державну підтримку інвестиційних проєктів із значними інвестиціями в Україні». Також в законодавстві України закріплені й інші нормативно-правова акти, що регулюють відносини держави та приватного сектору, наприклад, Постанова КМУ «Про надання фінансової державної підтримки» від 24.01.2020 № 28, Постанова КМУ «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання підтримки фермерським господарствам» від 25.08.2004 № 1102 зі змінами й інші наведені у роботі акти. Ці документи визначають порядок надання тих чи інших видів державної підтримки приватних підприємств.

Також вивчено публікації як вітчизняних так і іноземних науковців на предмет проблематики ДПП. У ході аналізу праць були виокремлені та охарактеризовані конкретні теоретичні, практичні та законодавчі проблеми ДПП в Україні. Визначили та дали характеристику можливих моделей співпраці держави та приватного сектору в рамках проєктів ДПП та визначені галузі економіки, в яких ДПП може застосовуватись.

Провівши аналіз державної програми «Доступні кредити 5-7-9%» з'ясували, що за 5 років функціонування програми надано кредитів на 347 309,6 млн. грн.,

підписано 100 409 кредитних договорів. З цієї суми 45% кредитів надано на провадження СГ діяльності. Побачивши зацікавленість підприємств аграрного сектору економіки у отриманні кредитування вирішили проаналізувати й інші бюджетні програми, що надають позичковий капітал малим та середнім фермерським господарствам.

З'ясували об'єми та структуру отриманих коштів на поворотній основі за бюджетною програмою «Надання кредитів фермерським господарствам», а саме зробили висновок, що за досліджуваний період з 2017 — 2023 роки серед фермерів найбільш популярними цілями отримання поворотної допомоги були такі: поновлення обігових коштів, придбання техніки, обладнання й провадження виробничої діяльності. За 6 років, коли надавалась підтримка за цією бюджетною програмою було здійснено виплати на суму 514 млн. грн. За визначений період цією бюджетною програмою скористались 1441 ФГ. Рівень використання коштів за бюджетною програмою «Надання кредитів фермерським господарствам» склав вище 91% за кожний бюджетний період. Досліджено вплив на макроекономічних та макрофінансових явищ на ефективність реалізації державної підтримки.

Ключовими проблемами ДПП та фінансової підтримки підприємництва в умовах воєнного стану є корупція й відсутність прозорості, невідповідність публічних і приватних цінностей та недовіра громадян до держави в цілому. Також наявні проблеми з недостатністю фінансування державних програм, високий рівень бюрократичних процедур й наявність тіньового сектору економіки.

Основними кроками що наблизять до подолання виявлених проблем є комплекс заходів мета, яких є зменшення рівня корупції в органах влади, серед підприємців й населення країни загалом, дії, направлені на створення діалогу та порозуміння між приватним сектором економіки та публічним сектором й необхідно вжити заходів для підвищення рівня довіри громадян до держави. Потрібно створити передумови, які вплинуть на суспільство та переконати його у тому, що є стабільність та впевненість у завтрашньому дні.

У процесі прийнятті рішень щодо вирішення проблем варто оглядатись на досвід закордонних науковців, що займались вивченням ДПП у таких країнах, як Тайланд, ПАР, Гана та Шрі-Ланці.

Вважаємо, що питання співпраці держави та приватного сектору є вкрай важливим особливо Україні в умовах воєнного стану. Бачимо, що є перспективні напрями розвитку ДПП у сільському господарстві України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Рудик, Н. В. та Славкова, А. А., (2024). Партнерство держави та суб'єктів господарювання в контексті непрямого оподаткування. *Efektivna ekonomika* [онлайн]. (3). Режим доступу: doi: 10.32702/2307-2105.2024.3.34
2. Rudyk, N. V., (2022). Small and Medium-Sized Business: Adaptation and Public-Private Partnership in the Conditions of Global Crises. *Business Inform* [онлайн]. 12(539), 242–249. Режим доступу: doi: 10.32983/2222-4459-2022-12-242-249
3. Rudyk, N. V., (2020). Small and Medium Business amidst Economic Turbulence: Ukraine's Experience. *Business Inform* [онлайн]. 10(513), 163–172. [Дата звернення 21 листопада 2024]. Режим доступу: doi: 10.32983/2222-4459-2020-10-163-172
4. Awuku, S. A., Bennadji, A., Muhammad-Sukki, F. та Sellami, N., (2021). Promoting the Solar Industry in Ghana through Effective Public-Private Partnership (PPP): Some Lessons from South Africa and Morocco. *Energies* [онлайн]. 15(1), 17. [Дата звернення 21 листопада 2024]. Режим доступу: doi: 10.3390/en15010017
5. Kang, S., Mulaphong, D., Hwang, E. та Chang, C.-K., (2019). Public-private partnerships in developing countries. *International Journal of Public Sector Management* [онлайн]. 32(4), 334–351. [Дата звернення 21 листопада 2024]. Режим доступу: doi: 10.1108/ijpsm-01-2018-0001
6. Сутність, ознаки та переваги механізму ДПП | Міністерство економіки України [онлайн]. [Дата звернення 21 листопада 2024]. Режим доступу: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=196d3373-eb07-4834-a61e-b3608f28eb22&title=SutnistDerzhavnoprivatnogoPartnerstva>
7. Стан здійснення ДПП в Україні | Міністерство економіки України [онлайн]. [Дата звернення 21 листопада 2024]. Режим

доступу: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?id=9fc90c5e-2f7b-44b2-8bf1-1ffb7ee1be26&title=StanZdiisnenniaDppVUkraini>

8. Інвестиційна привабливість України: реалії в умовах війни та перспективи повоєнної відбудови | Економіка та суспільство [онлайн], (без дати). *Home Page*. [Дата звернення 21 листопада 2024]. Режим доступу: doi: 10.32782/2524-0072/2023-56-138

9. Конституція України [онлайн], (без дати). *Офіційний вебпортал парламенту України*. [Дата звернення 21 листопада 2024]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>

10. Про Державний бюджет України на 2024 рік [онлайн], (без дати). *Офіційний вебпортал парламенту України*. [Дата звернення 21 листопада 2024]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-IX#Text>

11. Бюджетний кодекс України [онлайн], (без дати). *Офіційний вебпортал парламенту України*. [Дата звернення 21 листопада 2024]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>

12. Податковий кодекс України [онлайн], (без дати). *Офіційний вебпортал парламенту України*. [Дата звернення 21 листопада 2024]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>

13. Цивільний кодекс України [онлайн], (без дати). *Офіційний вебпортал парламенту України*. [Дата звернення 21 листопада 2024]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

14. Господарський кодекс України [онлайн], (без дати). *Офіційний вебпортал парламенту України*. [Дата звернення 21 листопада 2024]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>

15. Про державно-приватне партнерство [онлайн], (без дати). *Офіційний вебпортал парламенту України*. [Дата звернення 21 листопада 2024]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-17#Text>

16. Про концесію [онлайн], (без дати). *Офіційний вебпортал парламенту України*. [Дата звернення 21 листопада 2024]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/155-20#Text>

17. Про затвердження Методики аналізу ефективності здійснення державно-приватного партнерства [онлайн], (без дати). *Офіційний вебпортал парламенту України*. [Дата звернення 21 листопада 2024]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0109-22#Text>

18. Про надання фінансової державної підтримки [онлайн], (без дати). *Офіційний вебпортал парламенту України*. [Дата звернення 21 листопада 2024]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/28-2020-п#Text>

19. Про затвердження Порядку використання коштів державного бюджету, передбачених для забезпечення функціонування Фонду розвитку підприємництва [онлайн], (без дати). *Офіційний вебпортал парламенту України*. [Дата звернення 21 листопада 2024]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/29-2020-п#Text>

20. Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання підтримки фермерським господарствам та іншим виробникам сільськогосподарської продукції [онлайн], (без дати). *Офіційний вебпортал парламенту України*. [Дата звернення 21 листопада 2024]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/918-2022-п#Text>

21. Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання підтримки фермерським господарствам [онлайн]. *Офіційний вебпортал парламенту України*. [Дата звернення 21 листопада 2024]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1102-2004-п#Text>

22. Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання фінансової підтримки розвитку фермерських господарств [онлайн]. *Офіційний вебпортал парламенту України*. [Дата звернення 21 листопада 2024]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/106-2018-п>

23. Міністерство економіки України, Департамент інвестицій, Дорожня_карта_ДПП.pdf [онлайн], (2022). Режим доступу: <https://me.gov.ua/view/667a5437-bc57-4db0-9a33-459e40b4c122>

24. Міністерство економіки України, Департамент інвестицій , «Вступ до посібника з питань державно-приватного партнерства», Вступ_до_посібника_ДПП.pdf [онлайн], (2021). [Дата звернення 21 листопада 2024]. Режим доступу: <https://me.gov.ua/view/e76d7cbe-0434-4fe4-9219-9d46b7c4efc9>

25. Міністерство економіки України, Департамент інвестицій , Посібник з питань державно-приватного партнерства «Розробка та оцінка концептуальної записки» (етап 1), Посібник_ДПП_1_етап.pdf [онлайн], (2021). [Дата звернення 21 листопада 2024]. Режим доступу: <https://me.gov.ua/view/b416d836-2199-4074-bee8-a6e90deabc39>

26. Міністерство економіки України, Департамент інвестицій , Посібник з питань державно-приватного партнерства «Оцінка техніко-економічного обґрунтування» (етап 2), Посібник_ДПП_2_етап.pdf [онлайн], (2021). [Дата звернення 21 листопада 2024]. Режим доступу: <https://me.gov.ua/Files/GetFile?lang=uk-UA&fileId=711e3245-1af5-47a1-b4e9-16ed2ae0225f>

27. Міністерство економіки України, Департамент інвестицій , Посібник з питань державно-приватного партнерства «Підготовка до проведення конкурсу та здійснення закупівлі» (етап 3), Посібник_ДПП_3_етап.pdf [онлайн], (2021). [Дата звернення 21 листопада 2024]. Режим доступу: <https://me.gov.ua/Files/GetFile?lang=uk-UA&fileId=e5862fea-d459-4c04-949e-644eff3534eb>

28. Міністерство економіки України, Департамент інвестицій , Посібник з питань державно-приватного партнерства «Супровід та реалізація договорів державно-приватного партнерства» (етап 4), Посібник_ДПП_4_етап.pdf [онлайн], (2021). [Дата звернення 21 листопада 2024]. Режим доступу: <https://me.gov.ua/Files/GetFile?lang=uk-UA&fileId=587656e7-910f-49e8-96ed-c4b1cb36e6f8>

29. Міністерство економіки України, Департамент інвестицій , Рекомендації щодо проведення аналізу вигід та витрат в інвестиційних проєктах,

Рекомендації_щодо_проведення_аналізу_вигід_і_витрат.pdf [онлайн], (2021).
Режим доступу: <https://me.gov.ua/Files/GetFile?lang=uk-UA&fileId=60c86764-c77f-4c82-920f-b0cf48f51fec>

30. Zhyber, T., (2022). Budgeting during an emergency in the context of european integration for Ukraine. *Herald UNU. International Economic Relations And World Economy* [онлайн]. (44). [Дата звернення 21 листопада 2024]. Режим доступу: doi: 10.32782/2413-9971/2022-44-5

31. Мельник А.Ф. Державно-приватне партнерство в системі інститутів національної економіки: механізми розвитку : монографія / Мельник А.Ф., Підгаєць С.В. – Тернопіль : ТНЕУ, 2017. – 279 с. Режим доступу: <http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/31703>

32. Круглов В. В. Державно-приватне партнерство як інструмент інфраструктурного відновлення українських міст. Актуальні проблеми державного управління. 2022. № 1 (60). С. 63–77. Режим доступу: https://www.researchgate.net/profile/Vitalij-Kruglov/publication/365744069_Derzavno-privatne_partnerstvo_ak_instrument_infrastrukturnogo_vidnovlenna_ukrainskih_mist/links/6380d5717b0e356feb82129a/Derzavno-privatne-partnerstvo-ak-instrument-infrastrukturnogo-vidnovlenna-ukrainskih-mist.pdf

33. Алексеєва, К., (2023). Державна підтримка розвитку аграрного бізнесу в умовах глобальних загроз. *Наукові перспективи (Naukovì perspektivi)* [онлайн]. (2(32)). [Дата звернення 21 листопада 2024]. Режим доступу: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-2\(32\)-49-60](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-2(32)-49-60)

34. Нестор, О., (2024). Роль багаторівневого управління державними інвестиціями для забезпечення їхньої ефективності. *Економіка та суспільство* [онлайн]. (60). [Дата звернення 21 листопада 2024]. Режим доступу: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-60-36>

35. Petrunenko, Y. V., (2023). Investment in the agricultural sector as means of efficient use of public funds. *Scientific notes of Taurida National V.I. Vernadsky University. Series: Juridical Sciences* [онлайн]. (4), 46–52. [Дата звернення

21 листопада 2024]. Режим доступу: <https://doi.org/10.32782/tnu-2707-0581/2023.4/06>

36. Makukha, S., (2022). Public-private partnership: problems and prospects for Ukraine. *Socio-economic research bulletin* [онлайн]. 1-2(80-81), 9–23. [Дата звернення 21 листопада 2024]. Режим доступу: [https://doi.org/10.33987/vsed.1-2\(80-81\).2022.9-23](https://doi.org/10.33987/vsed.1-2(80-81).2022.9-23)

37. Уманців В., (2023). Державно-приватне партнерство у контексті дотримання вимог до надання державної допомоги. (436- 438). Режим доступу: https://audit.kntu.kr.ua/files/2023_tez.pdf#page=436

38. Sychova, V. та Samofalova, T., (2023). Private-Public Partnership in the Post-War Reconstruction of Ukraine. *State Formation* [онлайн]. (2), 125–141. [Дата звернення 21 листопада 2024]. Режим доступу: <https://doi.org/10.26565/1992-2337-2023-2-10>

39. Mashchenko, M., Shapran, E. та Petrukhnov, O., (2023). Public-private partnership as a catalyst for entrepreneurship development: mutually beneficial cooperation for economic growth. *Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology* [онлайн]. 8(2), 45–51. [Дата звернення 21 листопада 2024]. Режим доступу: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2023-2-6>

40. Мігай, Н., (2022). Моделі державно-приватного партнерства в управлінні логістичною інфраструктурою територій. *Економіка та суспільство* [онлайн]. (45). [Дата звернення 21 листопада 2024]. Режим доступу: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-45-48>

41. Rudyk, N. V., (2019). Fiscal Digitalization as an Instrument in the Partnership Between the State and the Small and Medium-Sized Businesses. *Business Inform* [онлайн]. 11(502), 316–322. [Дата звернення 21 листопада 2024]. Режим доступу: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2019-11-316-322>

42. Сивульська, Н. та Славкова, А., (2024). Соціальний бюджет України: основні тенденції останніх років та реалії під час війни. *Економіка та суспільство* [онлайн]. (59). [Дата звернення 21 листопада 2024]. Режим доступу: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-154>

43. Про затвердження Методики аналізу ефективності здійснення державно-приватного партнерства [онлайн]. *Офіційний вебпортал парламенту України*. [Дата звернення 21 листопада 2024]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0109-22#Text>

44. Фонд розвитку підприємництва, Публічна інформація, Інформація про результати Державної програми «Доступні кредити 5-7-9», Режим доступу: <https://bdf.gov.ua/publiczna-informatsiia/informatsiia-pro-rezultaty-derzhavnoi-prohramy-dostupni-kredyty-5-7-9/>

45. Звіт Українського державного фонду підтримки фермерських господарств від 29.12.2015 року «Інформація про використання бюджетних коштів за бюджетною програмою «Надання кредитів фермерським господарствам» за 2009-2015 рік»

46. «Надання кредитів фермерським господарствам за 2016-2018 роки». Український державний фонд підтримки фермерських господарств від грудня 2018 року

47. «Надання кредитів фермерським господарствам за 2019 - 2021 роки». Український державний фонд підтримки фермерських господарств від грудня 2021 року

48. «Надання кредитів фермерським господарствам за 2023 рік». Український державний фонд підтримки фермерських господарств від грудня 2023 року

49. Державна служба статистики України [онлайн]. [Дата звернення 21 листопада 2024]. Режим доступу: <https://www.ukrstat.gov.ua/>

50. «Аналітична таблиця від листопада, 2024рік». Український державний фонд підтримки фермерських господарств від листопада 2024 року

51. Котіна Г. М. Вимір ефективності в системі управління державними фінансами: світовий досвід та імплементація в Україні / Г. М. Котіна, М. М. Степура, Н. В. Рудик // *Економіка розвитку*. - 2018. - № 2. - С. 49-61. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecro_2018_2_8.

52. Zhyber, T., Solopenko, T. та Slavkova, A., (2021). Government programs in program-target budgeting: institutional aspect. *Scientific notes* [онлайн]. (24), 22–29. [Дата звернення 21 листопада 2024]. Режим доступу: http://dx.doi.org/10.33111/vz_kneu.24.21.03.03.019.025

53. Kotina, H., Stepura, M. та Khyrenko, H., (2020). Performance-based budgeting and the effectiveness of budget programmes in Ukraine: problems and contradictions in implementation. *Efektivna ekonomika* [онлайн]. (7). [Дата звернення 21 листопада 2024]. Режим доступу: doi: 10.32702/2307-2105-2020.7.63

54. Жибер Т. В., (2022). Середньострокове бюджетне планування під час війни в Україні. Режим доступу: <https://b-k.ge/arqivi/2022-tseli-n02-biznesi-dakanonmdebloba/>

55. Zhyber, T. та Solopenko, T., (2020). The implementation of Ukraine's energy policy using budget programs. *Polityka Energetyczna – Energy Policy Journal* [онлайн]. 23(4), 91–104. [Дата звернення 21 листопада 2024]. Режим доступу: <https://doi.org/10.33223/epj/127300>

56. Рудик, Н., (2024). Макрофінансова стабільність України: фіскальні аспекти податкового режиму ДІЯ СІТІ. *Економіка та суспільство* [онлайн]. (62). [Дата звернення 21 листопада 2024]. Режим доступу: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-88>

57. Kotina, H., Stepura, M., Matviichuk, D. та Maister, A., (2024). Sustainability of local public finance and regional development: challenges and opportunities in times of crisis in Ukraine. *Financial and credit activity problems of theory and practice* [онлайн]. 2(55), 144–160. [Дата звернення 21 листопада 2024]. Режим доступу: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.2.55.2024.4314>

58. Buriachenko, A., Levchenko, K., Stetsenko, B. та Biriuk, S., (2024). Economic inequality of the regional development of Poland, Spain and Ukraine. *Financial and credit activity problems of theory and practice* [онлайн]. 1(54), 331–347. [Дата звернення 21 листопада 2024]. Режим доступу: doi: 10.55643/fcaptp.1.54.2024.4236

59. ВВП України за роками: графік, зростання, структура ВВП, [онлайн]. *Незалежна асоціація банків України*. [Дата звернення 22 листопада 2024]. Режим доступу: <https://nabu.ua/ua/vvp-2.html>

60. Дослідження стану бізнесу в Україні, (2024) Офіс з розвитку підприємництва та експорту. Режим доступу: <https://backend.hromada.gov.ua/storage/uploads/files/research/doslidzennya-stanu-ta-potreb-biznesu-v-ukrayini/%D0%94%D0%BE%D1%81%D0%BB%D1%96%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D1%83%20%D1%82%D0%B0%20%D0%BF%D0%BE%D1%82%D1%80%D0%B5%D0%B1%20%D0%B1%D1%96%D0%B7%D0%BD%D0%B5%D1%81%D1%83%20%D0%B2%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%96%CC%88%D0%BD%D1%96%20.pdf>

61. Grafitanti, I. D. та Ubed, R. S., (2022). Macroeconomics Indicator, Institutional Quality, and Public Private Partnership: A Case of Indonesia. *Jurnal Manajemen Teori dan Terapan | Journal of Theory and Applied Management* [онлайн]. **15**(2), 248–260. [Дата звернення 22 листопада 2024]. Режим доступу: <https://doi.org/10.20473/jmtt.v15i2.36287>

62. Ukraine [онлайн]. *Transparency.org*. [Дата звернення 22 листопада 2024]. Режим доступу: <https://www.transparency.org/en/countries/ukraine>

63. Schomaker, R. M., (2020). Conceptualizing Corruption in Public Private Partnerships. *Public Organization Review* [онлайн]. **20**(4), 807–820. [Дата звернення 22 листопада 2024]. Режим доступу: <https://doi.org/10.1007/s11115-020-00473-6>

64. Voorwinden, A., (2021). The privatised city: technology and public-private partnerships in the smart city. *Law, Innovation and Technology* [онлайн]. **13**(2), 439–463. [Дата звернення 22 листопада 2024]. Режим доступу: <https://doi.org/10.1080/17579961.2021.1977213>

65. Naboka, K. O., (2023). Problems and prospects of public-private partnership as a form of interaction of authority and business in Ukraine. *Public management and*

administration in Ukraine [онлайн]. (34), 151–157. [Дата звернення 22 листопада 2024]. Режим доступу: <https://doi.org/10.32782/pma2663-5240-2023.34.30>

66. Урядовий портал, (2018). Боротьба з корупцією, , Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/reformi/verhovenstvo-prava-ta-borotba-z-korupciyeyu/borotba-z-korupciyeyu>

67. Зміни до закону «Про Рахункову палату» рекомендовані до ухвалення у другому читанні - Рахункова палата [онлайн]. *Рахункова палата*. [Дата звернення 22 листопада 2024]. Режим доступу: <https://rp.gov.ua/PressCenter/News/?id=2201>

68. World Bank Group, (2023). Українські фермери отримують підтримку Світового банку [онлайн]. *World Bank*. [Дата звернення 22 листопада 2024]. Режим доступу: <https://www.worldbank.org/uk/news/press-release/2023/10/30/farmers-in-ukraine-to-benefit-from-world-bank-support>

69. Benjamin, E. O., Ola, O., Lang, H. та Buchenrieder, G., (2020). Public-private cooperation and agricultural development in Sub-Saharan Africa: a review of Nigerian growth enhancement scheme and e-voucher program. *Food Security* [онлайн]. [Дата звернення 22 листопада 2024]. Режим доступу: <https://doi.org/10.1007/s12571-020-01130-y>

70. Amarnath, G., Taron, A., Alahacoon, N. та Ghosh, S., (2023). Bundled climate-smart agricultural solutions for smallholder farmers in Sri Lanka. *Frontiers in Sustainable Food Systems* [онлайн]. 7. [Дата звернення 22 листопада 2024]. Режим доступу: <https://doi.org/10.3389/fsufs.2023.1145147>

71. Laochankham, S., Kamnuansilpa, P. та Hicken, A., (2024). The Evolution and Institutionalisation of Business–Government Relations: Public–Private Partnerships in Khon Kaen, Thailand. *Journal of Current Southeast Asian Affairs* [онлайн]. [Дата звернення 22 листопада 2024]. Режим доступу: <https://doi.org/10.1177/18681034241261405>

72. Рохман А. (2024). Партнерство держави та суб'єктів господарювання в Україні в умовах воєнного стану, Сучасні питання економіки та фінансів: глобальні виклики та тренди: Збірник наукових матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції . Київ, 7 листопада 2024 р. – К.: КНЕУ(електронне видання).